

2.

DE
MUSICES ATQUE POËSEOS
VI
SALUTARI OPERIS PRODROMUS.

DISSERTATIO
INAUGURALIS PSYCHOLOGICO-MEDICA,
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS
IN
UNIVERSITATE LITERARIA BEROLINENSI,
UT SUMMI
IN MEDICINA ET CHIRURGIA HONORES
RITE SIBI CONCEDANTUR,
DIE VIII. M. JULII A. MDCCCXXVI.
H. L. Q. S.
PUBLICE DEFENDET
AUCTOR
FRID. ALBERTUS STEINBECK,
BRANDENBURGENSIS.

OPPONENTIBUS:
FR. WAGNER, MED. ET CHIR. DR.
W. HORN, MED. ET CHIR. CAND.
C. KUH, MED. ET CHIR. CAND.

BEROLINI.

TYPIS HNIESTAEDTII.

Gewaltigen Zaubers Kraft beherrscht die Brust
Aufregend oder stillend jede Leidenschaft,
Zur Wuth begeisternd und zu süßem Frieden;
Verwornen Sinn und selbst Verzweiflung heilend;
Musik ist diese Kraft.

Musik erhöht die Freude, schwächt den Kummer,
Verscheuchet Krankheit, mildert jeden Schmerz;
Sie zähmt des Giftes Wuth, den Hauch der Pest;
Und darum ist's, daß Weise einst verehrten,
Der Heilkunst eine Kraft: der Töne Spiel.

DR. ARMSTRONG.

VIRO

SAM. DIETR. STEINBECK

E CONSILIIS JUSTITIAE APUD BRANDENBURGENSES UNO,

PATRI OPTIMO ATQUE DILECTISSIMO

HASCE

LITERARUM SUARUM PRIMITIAS

D. D. D.

AUCTOR.

PATER DILECTISSIME!

Utrum contigerit mihi aliquid memoratu dignum conscripsisse, an eventus parum responderit voluntati, id, sicuti ad aliorum, sic praecipue ad Tuum refero iudicium, cui hoc quaecunque opusculum inscripsi, ut facto comprobarem, me non immemorem esse a Te acceptae musicae in arte institutionis per annorum plurium spatium, quae ars liberalium omnium jure praeclarissima dici potest. Etenim persuasum mihi habeo, Te, Pater dilectissime, tantum voluptatis ex eo capturum, quantum Tibi salus sanitasque mortalium cara est, quod de arte illa, a Te tam vehementer amata, etiam accipias, quantum ad sanitatem servandam in diversissimis hominum morbis valeat. Qua re, quod si hac in dissertatione multum falsa ex opinione ortum esse Tibi videatur, frontem remittas, quaeso, cum cuique homini, ut, quidquid in animo forte senserit atque pro certo aestimarit, id plane defendat honestum sit atque gloriosum, donec tandem, omissa atque deserta sententia sua forsitan falsa, plane convictum esse fatebitur. Ac ne de Tua, in me benevolentia vel tantillum dubitare videar, utar hac apud Te libertate, ut, quidquid conceperim animo, in medium proferre non reformidem. —

AD LECTORES!

Quum juvenem, Academicos honores appetentem, dissertationem aliquam conscriptam in lucem proferre oporteat, diu haesitavi, quam rem in disputationem vocarem, praesertim cum multa penitus et domi non plane inspicerem eamque ob causam attingere non auderem, et cum ceterum hodie et praecipue in medicina novum atque egregium quid subjungendi difficillime sit; sed mox mihi, singulas medicinae partes mecum reputanti, in mentem venit, animum ad capita quaedam diaetetico-psychica applicare. Quae quidem medicinae pars a perplurimis hodiernis medicis immerito est ita neglecta, ut in statu corporis et morbo et sano ejus doctrina adhibenda plane careant. Qua re est in aprico aegrotos pessum dari sanosque homines in deterius corrumpi et in morbos incidere debere, quod, si medici partem medicinae diaetetico-psychicam loco aliquo putarent, perbene esset evitandum. Jamjam omnes omnium temporum medici, qualem fructum amplissimum hac ex doctrina consequi posse, intellexerunt, et quoad mens mea tempus praeteritum praespiciere potest, nullum video medicum tam omni numero absolutum nullumque sanctiorem, quam Hippocratem, qui posteritati hac in doctrina facem praeferens, materiae ita immoratus est et sic religiosissime scripsit, ut dignus sit, qui aeternitati tradatur; quare est nobis honestum illius aliorumque vestigia sequi, si modo recto itinere praecesserint. Praecipue vero sunt ars Musica et Poësia, quibus hac in doctrina diaetetico-psychica palma est concedenda, ideo quod earum influxus in corpus humanum sanum et aegrotum permagnus

sit, et, licet non repente in oculos cadens, tamen semper imperium vel saluberrimum vel noviferum de hominibus singulis et de tota exerceat civitate. Atque haec est causa, ex qua hodie perplurimi homines morbis sunt obnoxii; a puero enim jam vires psychicae, nulla virium physicarum ratione habita, valde coluntur, quo fit, ut systema quidem nervosum viresque psychicae ceteris praevaleant atque ad frugem corrigantur, sed etiam, ut tota organisatio prorsus in deterius tradatur, nisi inde a pueritiis vires physicae refractae refoveantur et sic degenerationi physicae, psychicae, indeque moralicae occurratur. Quae quidem degeneratio universalis civitatem prorsus detruderet et ab imo verteret; qua re ad evitandum hoc periculum imminens cura civitatis de salute civium et educatio nationalis medicamina sunt etiam atque etiam premenda. Perlustres omnes omnium zonarum terras, evolvas varios variarum civitatum commentarios aegrotorum, et ubique invenies et leges magnum morborum praecipue systematis nervosi exercitum, qui, quotidie adauctus, impedit, quominus generatio hodierna generationesque futurae salvae exsistant. — Quam ob rem valde e re mea mihi esse videbatur, si cognitionem susciperem et in disputationem vocarem, qualem habeat effectum Musica et Poësia in corpus humanum sanum et aegrotum, unde fluit ratio, quomodo partim homines prophylactice tueri, liberorumque educationem instituere debeamus, partim, qualem in morbis fructum ex iis adhibendis percipere possimus. Ast, sicuti multi sunt, qui omnino omnia perstringant et sinistris sermonibus carpant, qui, adunco nasu cuncta suspendentes, intolerando supercilio omnia punctim ac cäsım petant, qui ita sint morosi, ut cuivis obtrectent rei: sic et hic jamjam multos audio mihi obloquentes et contra propositum meum calculos moventes; quos vel maximos ponens illis respondeo, hanc diaeteticae partem multis aliis esse praeferendam, ad hominum salutem multo necessariorem disquisitioneque multo digniorem, quam therapia, quae medicamina tantum ad morbum aliquem saluberrima, empirice inventa ad manus

dat. Et plane mea me sententia non fefellit, et perdifficillime erit contra hoc stropham aliquam inveniendi, nisi quis est, qui ab omni ratione ita sit derelictus, ut infimae medicorum classi, empiricae scilicet, sit adnumerandus. Nam philosophia tantum abest, ut proinde, ac de hominum est vita merita, laudetur, ut a plerisque neglecta, a multis etiam vituperetur ¹⁾. Heckerus ²⁾ si Brownii refert verba, philosophiam tanquam serpentem medicinae esse fugiendam, nihil aliud a nobis postulat, quam ut rationi nostrae renuntiemus; sicut autem in vita vulgari ratione carere nequimus, ita in literis philosophia, quae est rationis doctrina. In hoc tanto notitiae nostrae progressu, tantaque in diem augenda empiricorum elementorum multitudine cogitatio sola est, quae licium praebere possit Ariadnaeum, ne in labyrintho pereamus. Etiamsi vero propositum meum anceps quidem et lubricum et ita comparatum mihi esse videretur, ut a me, qui artem medicam a limine tantum salutavit ingeniique critici acumine et subtilitate philosophica forsitan caret, ad unguem usque perfici nequeat: tamen non potui mihi temperare, quominus, antiquorum medicorum sententiis nisus, rem pro viribus meis minutis perficerem et aliquid novi adjicerem, quod ipse observasse mihi videor. Sic libros, hanc ad rem pertinentes maxima ex parte evolvendo, memoratu digniora, quantum pro ingenii mei critici tenuitate fieri potuit, colligendo, nova addendo omniaque in systema proprium redigendo contigit mihi, ut opus hac de re conscripserim, quod propter magnum volumen hunc ad scopum a me in lucem proferri non potuit; sed cum scopus brevioris rei necessitatem mihi imposuit, summatim tantum efferre coactus sum id, quod uberius jam pertractaveram. Quo factum est, ut dissertatio haec, cum majori a me conscripto libello comparata, nihil aliud sit, nisi quod umbra a cor-

1) Cf. Cicero Tusc. Quaest. V. 6.

2) A. F. Hecker, die Heilkunst auf ihrem Wege zur Gewissheit. p. 227.

pore. Attamen, nisi forte blandior mihi, jamjam ex hac minuta dissertatione quisque fortiter colligere poterit, Musicam et Poësiā non solum tanquam supremum hominum felicitati cumulum accedere, sed etiam in sanitate tuenda morbisque sanandis maxime esse aestimandam. Ceterum quis est, cujus pectus ita saxeum ferreumque sese praestet, ut his ab divinis artibus abhorreat? Quod in libello majori ad Poësiā solam attinet ejusque effectus in universum, id hac in dissertatione leviter tantum et cursim attingi, ideo quod eo a destinatis retinendis avocari potuissem; quam ob rem ad Poësiā magna ex parte respexi, quatenus cum Musica semper est conjuncta.

Procul tamen sit adrogantia, qua seducerer, ut libellum omnibus numeris absolutum, confecisse mihi videar, sicuti Hartmannus dicit, et quod apud omnes valet libros; me potius, libelli particulas lima persequentem, minime fugit, sicuti nihil est ab omni parte beatum, me rem minime implevisse et huic libello suas non deesse lacunas, quas, quia homo non nisi per errorum scalam ad sapientiae altitudinem ascendit, magis magisque in dies explere adnitar, si qui rei periti et publice et privatim meos me errores edocuerint. Ceterum quis est, qui juvenem vituperare velit, quod ad veritatem accedere cupiat? Qui non praestat, quod vult, praestet, quod potest, et, ut Cicero ait ¹⁾ prima sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere. —

1) Cicero Orator cap. I.

Lib er I.

Quos habeat musica in corpus sanum, effectus.

CAPUT I.

De Musica atque Poësia in genere.

..... ὁ δ' ὀλβιος, ὄντινα Μοῦσαι
φιλεῦνται· γλυκερή οἱ ἀποστόματος ῥέει αὐδή.

Hom. Hymn.

In Antiquitate et praecipue apud veteres Graecos musica multo majori, quam nunc, fruebatur significatione, et omnibus ex Graecorum scriptoribus, musicam non solum omnem scientiam atque artem, sed etiam omnium rerum connexum esse amplexam, evidenter elucet. Pythagoraei praecipue, illam de rerum ordine scientiam musicam vocari, cui sententiae Platonici etiam assentiebantur, semper docebant. Quam ob rem musicam dividebant in divinam, mundanam et humanam¹⁾, quarum divina ad mundi spiritalis ordinem et harmoniam, mundana ad rerum corporali-um rationes et humana (musica stricte sic dicta) partim ad virium perturbationumque animi harmoniam, partim ad eam, quam homines tractant, musicam pertinebat. Qua ex divisione fluit sententia de ea, ex magnitudinum, interval-
lorum motuumque ordine rationibusque exoriente harmonia, quam sententiam pro certam putantes Plato et Pythagoraei, sonum esse motus cujusdam effectum docebant. Quum igitur corpora coelestia secundum certas motuum leges sint instituta, illis, hoc modo semper harmoniam quandam, quam musicam sphaerarum vocabant, exoriri, in aprico esse videbatur. Cujus opinionis auctor partim Orpheus²⁾ partim Pythagoras³⁾ putatur. Qui cum illam

1) Boethius de Musica, lib. I. cap. 2.

2) Lucianus de Astrolog. T. I. p. 850. — Servius ad Virgil Aen. VI.

3) Plinii histor. nat. lib. II. cap. 3, 8 et 20.

sphaerarum harmoniam plane audivisse contenderet, omnem humanam musicam imperfectam tantum illius sphaerarum harmoniae esse imitationem et septem stellas, inter solem et terram vagas, motum habere *ἐνερθμον*, et intervalle musicis diastematis congrua, variasque pro sua quemque altitudine ¹⁾ reddere sonos, plane putabat ²⁾. Sed ut nihil inductum quasi ac devium loquar, cetera de musica sphärarum, cui idea inest poëtica, sicuti ex Jean Paulio ³⁾ elucet, silentio transeo, eosque, qui maiorem rei notitiam habere valde exoptent, ad aliorum scripta et præcipue ad Keplerum ⁴⁾ rejicio; tantumque addo, hanc de sphärarum sententiam, per multa consopitam saecula Georgium Venetum (secundum Buddeum ⁵⁾) revocare ausum esse. Quam harmonicam mundi proportionem plus ingenii ac phantasiae quam veri habere, jam Morhofio ⁶⁾ videtur.

In sensu strictiori omnes artes, quae per modum, motum rationesque gaudium procreant, musicales vocabantur, unde fluit varia illa verbi musicae significatio, quae non solum musicam ipsam, sed etiam poësiā et artem saltatoriam semper amplectebatur. Qua re Aristides ⁷⁾ musicam vocat scientiam cantus eorumque, quae circa cantum contingunt; et Quintilianus ⁸⁾ Grammaticam ipsam musicae adnumerari voluit.

1) J. Fr. Weidler. Hist. Astron. c. s. No. XV.

2) Forkel, Allg. Geschichte der Musik. Bd. I. p. 315.

3) Jean Paul, unsichtbare Loge. Bd. I. S. 53.: O Musik! Nachklang aus einer entlegenen harmonischen Welt! Seufzer des Engels in uns! Wenn das Wort sprachlos ist und die Umarmung und das Auge, und das weinende, und wann unsere stummen Herzen hinter dem Brustgitter einsam liegen: o so bist du es, wodurch sie sich einander zurufen in ihren Kerkern, und wodurch sie ihre entfernten Seufzer vereinigen in ihrer Wüste.

4) Kepleri harmonices mundi. Libri V. 1619. Fol.

5) Buddei Diss. de ruina muror. Hierich. §. 3.

6) Morhofius, Polyhist. T. II. L. II. c. 2. §. 6.

7) Aristid. Quintilianus. De Musica, ed. Meibomii L. I. p. 5.

8) Quintilianus, Inst. Or. L. I. c. 10.

Quod nunc sub musicae nomine intelligitur, est inter omnes artes ea, quam homines non solum maxime excoluerunt, sed etiam quae animum jucundissime commovet et de populis, tam rudibus, quam excultis, imo de regno animali dominium exercet permagnum. Quid? quod populus, licet rudis plane et incultus sit, tamen musicam habet, quae pro ejus in artibus moribusque cultura, exculta est eumque pergrate afficit. Unde elucet, musices rudimenta hominibus ipsis esse innata, quemque populum musicam suam sese procreare, quam ob rem nunquam de artis musicae inventore uno loqui potest. Arctissimo vinculo cum musica conjuncta eique quasi consanguinea est ars poëtica, quae, cum sensationum cogitationumque expressio utriusque basis sit, et sermo atque musica aequali oriuntur tempore, non minori fruitur universalitate, quam musica. Quaeque per se effectum quidem fortissimum procreat, sed ex illis conjunctis musarum prodit opus, tute devincens animum maxime crudem et pertinacem. Quarum, quum omnibus omnium populorum temporibus effectus plane in aprico fuerint, priusquam ad effectus ipsos considerandos transeo, ut sonum, auditum rationemque, qua in animum et corpus agent, explicem necesse esse existimo.

C A P U T II.

De sono, auditu atque ratione, qua musica et poësia agunt.

1) Sonus immediate provenit ex aëris fractione idque collisione duorum corporum solidorum; imo nec duo solida collidi est satis, sed exigitur, ut hoc contingat celeriter et cum violentia, quod et Aristoteles dixit¹⁾. Sonus major est ac vehementior, quando concurrunt corpora solida ac dura, ubi unum resistit alteri, priusquam fugam

1) Aristoteles. De animal. II, 8; ὁ αἶθρ ἐάν ταχέως καὶ σφοδρῶς πληγῇ, ψοφεῖ etc.

capessat; item laevia ac polita, quia, si aspera et inaequalia fuerint, cavis sive depressis partibus non editur sonus; eoque nunc sonans, nunc non item, minor est et imminutior. Contra fit in politis, ubi quaevis pars aërem atterit et frangit; concava autem, uti tintinnabula et campanae, sonum faciunt longiorem, quia iis impulsis aër non invenit, quo exeat, eoque ab uno latere impingento in alterum resonant haec instrumenta, etiam ubi desiere pulsari. Attamen est sonus non confundendus cum strepitu, quippe qui vibrationibus variis sine ordine confusis nascitur atque incerto modo et minore vi totum movet corpus. Sonus vel primarius est, vel reflexus, ubi echo dicitur, vel est rei inanimatae. In his generali nomine sonus vocatur, in animatis vero vox. Nec vero cuncta animantia vocem edunt, exsanguium quippe, ut sunt insecta, vox non est, ne cicadum quidem, licet canere dicantur. Non enim sonus fit in ore, sed allisione spiritus ad membranam sub pectore, ut observare licet digito admoto.

Inter omnium vero animantium voces praecipue vox humana maxime idonea mihi videtur, quae, quidquid homo intimo animo sentiat, propriis manifestet sonis. Nemini certe mirum videbitur, quod per solum sonum pietas, benevolentia, odium, ira, desperantia aliique animi commotiones exprimi possint; quam ob causam per sonum animus alter cum altero sensationes communicare potest, et sic sensatio idonea fit, quae sensim sensimque animum faciat meliorem. Eadem semper est ratio, qua omnes omnium zonarum homines id, quod intimo animo sentiant, manifestant, et ubi est illa educatio, ubi est consuetudo, quae impedire possit, quominus id non fiat? Perlustres varias variorum temporum terras, audias linguarum millia millium nationum, et ubique gentium invenies, ex solo dicentis sono elucere, an ille sit tristis, vel hilaris, iracundus, misericors, pius, protervus, blandus nec ne, quo fit, ut semper animus noster a sensationibus iis simillimis moveatur. Quodsi jamjam soni musici vis sit tanta, quanta non erit vis sensationum, per sonos solos expressarum

quae animi sensus pro omnibus suis infinitis modificationibus et procreat et sustentat.

Plura adhuc de sono addere facillime fuerit; sed omitto hoc atque adjicio pauca tantum de illo, qui sonis omnibus inest, animo, respiciens musicam et poësiā earumque ex sensationibus ortum.

Constat, musicam et poësiā primis temporibus tanquam sermonem ex communi sensationum fonte oriri; etiamsi progrediente tempore uterque, altera mentis, altera animi sermo sese separaverit, tamen communis ortus vinculo inter se continetur, ita ut in remotione eaque maxima simili modo altera in mentem altera in animum agat. Quae cum ita sint, et, sonum pro modificationibus suis multifariis ad auditum eoque ad hominum sensationes ¹⁾ agere posse, si constet: quomodo cui mirum videri poterit, illam, quam per se jam movere possit sonus, voluptatem etiam ex musica oriri posse? Quodsi homo, incultus adhuc ac rudis, animal sit tantumque idoneum, quod omnia patiatur et sensibiles tantum percipiat impressiones: ex eo elucet, cur omnes rudes ac ferae nationes omnem instrumentorum tumultuantium strepitum (e. g. a tympanis, crepitaculis, buccinis etc. orientem) tam in oculis habeant. Qua re lex statuenda videtur, sonos hos, quos primarios nominare liceat, partim dolori significando, partim gaudio exprimendo inservire, porro sonos acutos affectus gratos, altos autem ingratos designare, omnesque in audientibus eosdem, ex quibus orti sunt, sensus excitare valere. Recte igitur, quod et Tiedemannus ²⁾ refert, Cicero ³⁾ omnis, inquit, motus animi suum quendam habet vultum et sonum et gestum, et ejus omnis vultus omnesque voces ut nervi in fidibus sonant, ut a motu nostri animi quoque sunt pulsae.

1) Tiedemann, Aphorismen über Empfindnisse. deutsch. Museum. 1777. Dec. Nr. 29.

2) Tiedemann l. c. Aphorismus. 30.

3) Cicero de Oratore. III. 57.

2) Auditus est hominis sensus nobilissimus et a natura ita comparatus, ut quosvis tenerrimos motus facillime percipiat, quo fit, ut, quidquid in aures inciderit, id facillime ab animo sentiatur. Jam Cicero ¹⁾ aurium, ait, est admirabile quoddam artificiosumque iudicium, quo iudicatur, et in vocibus et in cantibus varietas sonorum, intervalla, distinctio et vocis genera permulta, canorum, fuscum, laeve asperum, grave, acutum, flexibile, durum; quae hominum solum auribus iudicantur. Egomet ipse organum auditivum in fastigium collocare velim, et ceterum ex praemonitis de illo, qui sonis inest, animo facillime colligi mihi videtur, inter sensus praecipue auditum qui intimo connubio cum animo conjunctus est, sub censum venire. Etsi, quanta nos voluptate affici rerum naturalium, picturarum pulchrarum et grato rerum variarum adspectu negari nequeat: tamen evidenter etiam constat, auditum in animum nostrum majorem adhuc habere effectum, sive gratum, avium cantinunculas, musicam amoenam, sive ingratum, clamores, lamentationes, suspiria, rumores, clangores, dissonantes, praesertim ex improvise occurrentes, audiendo. Aliud alios movet. Nescio, quomodo tam subtiliter auditu sentimus, ut magna cum praecisione ex modo loquendi, minus etiam verborum sensus habita ratione, motus animi et levissimos, imo et gradum culturae ingenii morumque alterius subtilissima dijudicare ac divinare possimus, qua in distinctione subtilissima feminae mihi visae sunt saepissime mirum in modum praecellere. Sermone alter alteri sensa animi aperit atque exponit. Legendo scientias addisci; attamen nemo dubitaverit, quin magis imprimantur animis nostris, quae viva haurimus voce, quam quae tantummodo leguntur. Itaque in antiquitate nec defuere, qui in sensibus externis auditui tribuerunt palmam ²⁾. Sulzer ³⁾ hoc declarat ita, ut

1) Cicero de natura deorum. lib. II.

2) Vid. Vossius de Idololatria. III. 27.

3) Sulzer Allg. Theorie d. schönen Künste. Art. Musik.

nervus acusticus ob minus subtilem aëris constitutionem fortius moveatur, quam n. opticus a subtili et aetherea lucis materie et inde vim ab aëris vibrationibus profectam tradere ille possit toti nervorum systemati, qua communicatione musices quoque exorirentur effectus in animum et corpus.

Qui in vehementem animi perturbationem incidit, solo auditu erudiri potest ¹⁾; ab auditu sensu animum turbari maxime ejusque ocissime cieri affectus, ac potissimum mentem de statu dejici, jam Plutarchus dicit in Crasso. Cicero ²⁾ auditum animi nuntium et Aristoteles ³⁾ moralitatis vocat sensum, ideo quod colores, gustus, olfactusque minime talem, qualem sonus musicalis, effectum in hominum moralitatem haberent. Quibus et assentitur Baco ⁴⁾. Quam multo major ergo est infelicitas eorum, qui auditu, quam qui visu carent, quum illis sensus nobilissimus, qui alios ad rectam adducit rationem, plane desit!

3. Illa, qua musica et poësia agant, ratio. — Omnia, quae in hominem influunt et partim ad corpus partim ad animum sive depravandum sive corrigendum pertinent, non nisi per nervos et cerebrum, commune illud sensorium, intercedente animo, agant necesse est. Totius nimirum systematis nervosi centrum, cerebrum scilicet, ita ratione, nobis plane incognita, comparatum et cum animo conjunctum est, ut non solum impressiones sensibiles adducantur (sensatio), sed etiam incitamenta psychica in corpus reagi possint (reactio) ⁵⁾. Longum esset singulas autorum dinumerare sententias et ne frugi quidem. Legantur aliorum scripta et præcipue Hartmannus ⁶⁾. Bene

1) Arist. Quinctil. l. c. pag. 66.

2) Cicero de oratore. cap. III. 53.

3) Aristot. Probl. 5. Sect. 19. Quaest. 27.

4) Baco de Verul. nov. Org. p. 784.

5) De la Roche Analyse des fonct. du syst. nerv. T. I. 58.

6) Hartmann, Der Geist d. Menschen in seinen Verhältnissen zum physischen Leben. u. s. w. Wien. 1820.

Idelerus ¹⁾ cerebrum, ait, systematis sensiferi centrum, cum quovis nervo intimo nectitur connubio, ut quaevis hujus incitatio, nisi minima fuerit, cum illo communicate-
tur, eique cum sensationis cujusdam forma exhibeatur. Hinc nervorum systema telae araneae conferre liceat, cu-
jus filamenta in centrum unicum convergunt, ita ut eorum nullum tangi queat, nisi totum, et praecipue centrum con-
cutiatur, quo araneae, quidquid forte evenerit, nunciatur. Itaque innumeris stimulis cerebrum perpetuo suscitatur, quin ipsum, si animi impulsus excipias, immediatim ex-
citatur. Sed quomodo corpus impressionem ab anima percipiat et vice versa, hoc fuge quaerere, cujus explora-
tio nemini contingere poterit, praesertim cum, ut Cicero ²⁾ ait, qualis sit animus, ipse animus nesciat. Qua re scrip-
tores nostri in ambiguo sunt, sententiis fluctuant et non satisfaciunt. Sicuti crystallus lumen perlucere sinit, quamquam id obscurat, ita corpus humanum vivus est cry-
stallus, ex quo animi lumen perlucet. Corpus est vesti-
mentum animi, et si laeditur, animus laeditur. Idem Jean Paulius ³⁾ dicit et Plato credidit, corpus velut carcerem esse, per cujus rimas animus mundum se am-
beuntem intueatur. Corpus, modo animae causa existens, ut Plato ⁴⁾ jam dixit, cum animo ita mutua reactione est conjunctum, ut, ubi animus, ubi corpus agere incipiat, cerni nequeat ⁵⁾. Sunt, qui, nervos ipsos sentire, plane

1) Ideler, De princ. nerv. act. impond. Berol. p. 41.

2) Cicero, Tuscul. Quaest. I. 53.

3) Jean Paul Hesperus IV. p. 13.: Das Gehirn und die Ner-
ven sind der wahre Leib unsers Ich's, die übrige Einfas-
sung ist nur der Leib dieses Leibes, die nährende und
schirmende Barke jenes zarten Marks. Und da alle Verän-
derungen der Welt uns nur als Veränderungen jenes Marks
erscheinen, so ist der Mark- und Breiglobus mit seinen
Streifen der eigentliche Weltglobus der Seele.

4) Plato, Phädon. ed. Heindorff. Berol. 1809. p. 104.

5) Hippocrates: *περί τόπων τῶν κατ' ἀνθρώπων*; initio:
ἐμοὶ δοκεῖ ἀρχὴ μὲν οὖν οὐδὲ μία εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ

contendant; sed nemo dubitavit, quominus impressiones ad cerebrum transferri debeant ¹⁾, quod et Cicero ²⁾ ait, cum eo conscientiae unitatem nacturi essent. Qua re credunt n. acusticum ipsum audire sine cerebri interventu. Transeo multas illas quaestiones, an anima immediate cum corpore sit conjuncta sine cerebri interventu aut vice versa.

Sed pro maximo intelligendi facultatis fonte conscientia est habenda. Hominem quidem et sensuum conscius fieri inficiandum sane non est. Homo animus est, et animus semper sui est conscius ³⁾, nihilo secius tamen sensus a conscientia differt. Nihil est in intellectu, quod prius non erat in sensu, quare mens nostra cum sensibus foedus iniit, ut quamcunque rem aliam haberet, quam aliis signis notatam sensus exhiberent. Quod nisi fieret, nullo modo rerum differentias agnoscere possemus.

Quibus ex omnibus facile est intellectu, quo modo musica et poësia in animum et corpus agere possint. Multae sunt hac de re exstructae hypotheses. Plato ⁴⁾ de sono et auditu ait, vocem esse quendam impulsum ab aëre per aures, cerebrum et sanguinem usque ad animam sese porrigentem, motionem autem, exinde natam, a capite quidem initium ducentem et desinentem in hepatis sedem,

πάντα ὁμοίως ἀρχὴ καὶ πάντα τελευτὴ· κύκλου γὰρ
γραφέντος ἀρχὴ οὐχ εὐρέθη.

1) Eusebius Valli experiments on animal electricity. Lond. 1793. p. 257.: The brain is one of the instruments which produce them. and without doubt, one of the most essential, and without which no change can happen of which the animal has a consious ness.

2) Cic. Tusc. Quaest. I. 46: facile intelligi potest, animum et videre et audire, non eas partes, quae quasi fenestrae sunt animi.

3) Hegel. Phänomenologie des Geistes. Bamb. u. Würzb. 1807. p. 376. sq.

4) Plato in Timaeo, ed. Steph. p. 67.

auditum, nominari. Aristoteles ¹⁾ ait, sensum audiendi et videndi maxime in capite positum esse propter sensoriorum naturam. Stahliani musicam sistere arithmeticam speciem, singulas sonorum oscillationes animam numerare et de rita inter eas ratione observata laetari crediderunt. Georgius Cheyne ²⁾ de musica docuit, in fibris nerveis homotonas oriri vibrationes, uti tremores sympathicichordarum se mutuo excitant. Weeb ³⁾ et musicam et pathemata movere animos opinatur; si autem illa eodem modo, quo pathemata, agat in nervos, haecce in animo excitari. Herderus ⁴⁾ lege docet a natura esse cautum, illum, quem in animante cieat sensus, sonum, secundum sympathiam eundem in alio procreare, cui legi inniti quoque musices effectus. Alii ex figuris, ab aëris tremoribus in tympani membrana formatis musices effectus demonstrare in animo habent. Lichtenthal ⁵⁾ de musica loquitur ut de specifico auditus incitamento; quo autem nequaquam elucet, cur musicae effectus discrepent cum effectus cujuscunque alius strepitus.

4. Restat adhuc, ut de musicae atque poësiae effectuum magnitudine atque ratione pauca adjiciam. Ambo in auditum agunt, sed poësia spectat non solum ad auditum animumque movendum, sed potius ad mentem ipsam cogitationibus honestis immorandam. Vis maxima apud poësiā vel orationem non sonis, sed verbis ipsis inest, qua ex causa haec omnes cogitationes, vel minimas, in animum inducere potest. Jam Plinius ⁶⁾ utque corpori ferrum, inquit, sic oratio animo non ictu magis quam mora impri-

1) Aristotel. de animal. II. 10.: ἀκοὴ γὰρ καὶ ὄψις μάλιστα ἐν τῇ κεφαλῇ, δια τὴν τῶν αἰσθητικῶν φύσιν.

2) Halleri Elementa Phys. T. V. Sect. III.

3) Weeb. Betrachtungen über die Verwandtschaft der Musik und Poesie.

4) Herder's Versuch über den Ursprung der Sprache.

5) Lichtenthal's musikalischer Arzt.

6) Plinius, Epistol. I. 20.

mitur. Qua re constat, poësiā a musica, si vis externa respiciatur, superari, vice vero versa, si poësia quam latissime interpretetur. Quis igitur est, qui poësiā de hominum animis imperium quam saluberrimum exercere, mentem cogitationibus, animum sensationibus implere, negare possit? Quid? quod mens iis conjunctis sanitatem veram ac vim accipiat? Musica contra sensationes tantum generales, hilaritas, tristia etc. exercitari possunt; et omissa hac musices vi dinamica, mechanicam adhuc invenimus vim, quae poësiae plane deest. Quam multo majorem musicae vim ad sensationes in hominibus quam celeriter ciendas omnes rudes ostendunt populi, qui, poësiae genium defraudantes, musicae tantum genio indulgent, cum homines, gaudii ex poësia percipiendi causa, minime cultura egeant, opus est. Quam ob rem musica omnibus ex artibus animo optimum purissimumque gaudium praebet, quod Sömmeringius ex arcta nervi acustici cum humore ventriculorum (qui illi sensorii communis organon esse videtur) inita conjunctione declarat, cum immediatim igitur eo sensorium commune moveatur ¹⁾. Etiam si vero musicae vis major quam ea sit poësiae, tamen non possumus, quin confiteamur, illam musicae vim mox praeterire, quod in poësia non confestim accidit, cum omnia, quae hujus ope animis nostris quasi insita sunt, facilius in memoriam revocari possunt. Maximus autem oritur effectus ex utriusque conjunctione, quod apud omnes invenimus populos praecipueque apud Græcos, ubi musica cum poësia et arte mimica ita erat conjuncta, ut Plato ²⁾ ipse, omnem musicam sine poësia vanam esse ac nullo loco putandam false contenderet. Idem ait Herderus ³⁾. Sed sicuti poësia omnes animi sensationes exprimere valet: sic et musica, usque ad certum gradum, sensationes quasdam

1) Hildegard v. Hohenthal. Bd. I. S. 108.

2) Plato de legibus. Lib. II.

3) Herder's Ideen zur Gesch. und Kritik der Poesie u. s. w. No. 33.

designare potest, et vana illa opinio, sicuti apte loqui paucis omnino concessum esse, quia satis videatur, loqui ¹⁾ sic etiam musicam sine detrimento modulationibus expressionumque varietate carere posse, plane est delenda.

In primis generis humani temporibus, homines, ut cum aliis communicare possent, musicam cum poësia conjungant oportuit. Seriori vero tempore, quum teste Virgilio ²⁾ ambo sese separassent, paries intergerinus musicam inter et poësiā in dies incresebat; attamen semper aliqua inter artes omnes conjunctio conspicua erat; nam ut Cicero ³⁾ ait, omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum et quasi cognitione quadam inter se continentur. Omnia omnium aetatum exempla plane declarant, maximam vim ex poësiae et musicae conjunctione oriri; sic Plutarchus ⁴⁾ et Pausanias ⁵⁾ de Orpheo dicunt, eum carminum concinnitate omnes, quae ante ipsum fuerint, longo superasse intervallo. Apud Hebraeos ⁶⁾ musica Judicum temporibus arctissime cum poësia fuit conjuncta et multos praeclarosque prae-buit effectus. Etiam si tanquam res idealis esset exoptanda, ut musicae et poësiae conjunctio restitueretur, sicuti Brown ⁷⁾ proposuit: tamen jamdudum in artibus omnibus ita profecti sumus, ut id fieri nequeat, nisi ad priorem in sermone et sonis paupertatem redigamur.

Ut finem huic capiti imponam, adde adhuc, nonnullos fuisse imperitos, qui de musices quasi de instrumenti inventore scripserint. Sic Lucretius ⁸⁾ exprimendarum avium cantiuncularum causa musicam esse exortam cre-

1) Eryc. Putanei epistol. 38.

2) Virgil. Bucol. eclog. V. v. 1 — 3.

3) Cic. Orat. pro Archia. cap. 1.

4) Plutarchus de Mus. ed. Xilandri. p. 1132.

5) Pausanias Böotic. cap. 30.

6) Herder's Geist der hebräischen Poesie. Bd. II. S. 270.

7) Brown Betrachtungen über Musik und Poesie u. s. w. Uebers. von Eschenburg. Lpzg. 1769.

8) Lucret. de rer. nat. Lib. V.

didit. Similiter Athenäus ¹⁾ musicam ait, ab hominibus priscis inventam et excogitatam esse ab avibus iis, qui in solitudine canant, atque ad earum imitationem esse institutam musices disciplinam. Quin etiam nonnulli simias musices artis inventores haberi volunt ²⁾. — Habeant sibi!

C A P U T III.

De musices effectu in animalia.

Multa sunt quadrupeda, quae valde a musica affici dicuntur. Richardus Mead ³⁾ canem observavit sono quodam ipsi ingrato inquietudine convulsionibus correptum repetito autem, mortuum. Canes maxime sonis canoris et stridulis, ut buccinae, cornu venatici aliorumque instrumentorum infestantur. Becker ⁴⁾ saepius vidit sonis clarinettae sic dictae, et quidem gravioribus, canes usque ad furorem incitari. Tissotus vidit canem leni mollique cantu cantriciis unius inquietudine correptum et ululantem ⁵⁾, qui utriculo, rhythmum potius, quam sonum exhibenti, ad motus mire excitabatur. — Ursorum innata feritas saevaue immanitas, nisi fistulae auditae sono non sistitur; ad tibiae modulos Pythagoras luporum impetum repressisse fertur ⁶⁾. — Mirum est, quod de asino scribit Cardanus ⁷⁾ ita instructo, ut ad tibiam saltaret et voce in aurem insusurrata supinus sponte concideret. Narrat Kircherus ⁸⁾ fabulam de Hammelia, oppido Saxoniae, ingentis murium soricumque agminibus infestato, ubi mox vir quidam fistula sonante effecit, ut ingentia murium ex omnium domorum angulis, tectorum crepidinibus prorum-

1) Athenäi Deipnosophistarum. Lib. IX.

2) Reimanni histor. litter. antediluvian. p. 117.

3) Encyclopädie, Art. musique, Tom. X. p. 904.

4) Becker de mus. vi. p. p. 14.

5) Tissot medizinische Schriften. IV. p. 730.

6) Aelian de animal. XI. 44.

7) Cardanus Subtil. ex Joanne Africano. Lib. X.

8) Kirchen Musurgia univers. Lib. IX, P. III. cap. 3.

pentium agmina illum auletae sonum ad flumen usque secuta et sic submersione plane extincta sint. Quam fabulam Göthius noster in poëmate elegantissime narravit. — Equus, mulus etc. teste Büffon ¹⁾ laboribus defatigati, musica incitati alacriter progrediuntur. — Cameli sunt ita φιλόμουσοι, ut, si longo itinere defatigentur, non verberibus sint urgendi, sed cantilenis, quarum suavitate capti celeriter cursum conficiunt, sic ut insequi nemo possit. Quod Vossius ²⁾ Leo ³⁾ et Scalinger ⁴⁾ affirmant. — Cervi quoque, teste Plinio ⁵⁾ et Porphyrio ⁶⁾ fistula mulcentur pastorali et cantu (χηλοῦνται μὲν ἑλαφοὶ αὐλοῖς), imo sic deliniuntur, ut, sui obliti, capiantur, quod Aristoteles ⁷⁾ et Aelianus ⁸⁾ dicunt. Idcirco Aegyptiis mos erat pingere cervum cum tibicine, si hominem vellent significare, cui adulatores imposuerint ⁹⁾. Nimirum apud Tyrrhenos cervos uti et apros cum retibus et canibus, ut venandi usus ferre solet, tum maxime musices adjumento capi constat.

Pecora et armenta fistularum sono audito avidius etiam sumunt, atque compressius pascuntur in herbis ¹⁰⁾. Equae Lybicae usque adeo delectantur tibiae sono, ut eo mansuescant; quin, teste Aeliano ¹¹⁾, contentiori cantu sic afficiuntur, ut prae gaudio lacryment et ad ineundum invitentur, ut is sit illis pro hymenaeo et carmine nuptiali, sicuti Euripides dicit ¹²⁾. Quod genus animalium tibia-

1) Büffon Supplément A l'hist. nat. IV.

2) Vossius de Idololatria. III. 58.

3) Jo. Leo Africae suae. cap. 9.

4) Cäsar Scaliger Exercitat. 209.

5) Plinii histor. natur. VIII. 32.

6) Porphyrius de non necand. anim. Lib. 3.

7) Aristoteles de animal. IX. 5.

8) Aelianus de animal. XII. 46.

9) Orus in Hieroglyphicis II. 91.

10) Paulus Diacon. V. 37. — Plin. Olaus hist. Septent. XVIII. 31.

11) Aelianus de animal. XII. 44.

12) Euripides: τελοῦνται μὲν ἵππικὸς γάμοι τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ εἶσεν ὑμέναιον ᾄδειν τὸ αὐλήμα.

rum cantu valde incitari, multi prodidere, sicuti et Solinus ¹⁾. Equos saltare ad tibiae sonum, si assuefiant, docet Plinius ²⁾ et simile exemplum refert Schottus ³⁾. Apud Mysos, quum equinum genus coit, velut hymenäum quendam nuptiis präcinunt et cantus suavitate permulsae equae gravidae fiunt et formae pulchritudine eximios pullos pariunt. Equabus, quando ineuntur, carmen accinebatur, quod Hippothoron vocabant. — Elephas a musica ita affici dicitur, ut ad coitum incitetur, cujus exemplum Becker (l. c.) narrat. Lipsius ⁴⁾ probat, eos cantu aliquo aut tympani sonitu deliniri. Narrat simul, duodecim elephantos Tiberio principe Romae fuisse, qui ad cantum terram pedibus leniter et numero pulsassent. Aelianus ⁵⁾ narrat, saltare elephantum ad numerum, tibia audita demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem seque remittere ad tibiae remissionem; rursus cum acute sonans impellat, festinare et omnia perfecte assequi discere. Agrippa ⁶⁾ narrat, elephantos indicos organicis vocibus permulceri, et Strabone teste ⁷⁾ tympanis alliciuntur.

Inter aves permultae sunt, quae ita hominum cantu delectantur, ut, a natura facultate hac donatae, eorum cantus discant, cantum veluti artem exerceant magnaue cum voluptate imitentur, sicuti fringillae nonnullae, lusciniae, loxia pyrrhula, imo turdus polyglottus tantum capit ex cantibus voluptatem, ut omnium, quas audit, avium cantilenas exprimat. Qua re fistula dulce canit, volucrem cum decipit auceps, ita ut nonnullae aves terrenae seu aquatiles, invitante sonitu, in retia sponte decurrant. Speciatim lusciniä ipsa artificiosissime cantillat

1) Solinus Polyhist. cap. 45.

2) Plinius hist. nat. VIII. 42.

3) Schottus physicae. Curios. Lib. VII.

4) Lipsius centur. I. epist. 50.

5) Aelian. de animal. I. 11.

6) Agrippa de occulta Philosophia. II. 24. (in oper. Tom. I.)

7) Strabo rer. geographic. Lib. 15.

valdeque musicam amat. Jucundum est lectu, quod Strada ¹⁾ elegantissimis versibus descripsit certamen philomelae cujusdam in sylva Romae propinqua cum musico, scienter cithara canente; quem hominem avicula tam diu aemulabatur, donec viribus orbata doloreque confecta in artificis plectrum mortua decideret. Sic et Weberus ²⁾ refert. Homo quidam apud Tyrium ³⁾ aves habuit, quae suaviter matutino tempore canebant, incondite tamen, ut reliquae solent. Quae cum audirent quotidie tibicinem quendam, qui artis suae periculum faceret, respondere voce coeperunt, auresque earum ita ad tibiam ille formavit, ut, quoties inflare coepisset, tibiam voce praeceuntem ut in choro fieri consuevit, sequerentur omnes. Maxime vero turturem tibia et saltatione capi creditum est. Ideo Aegyptii hominem, saltatione tibiatarumque cantu gaudentem, notantes, turturem pingebant, teste Apolline ⁴⁾. Secundum Agrippam (l. c.) cygni Hyperborei cythara cantu adducebantur. Huc pertinet illa de cygnis fabula, qui moribundi cantibus quam amoenissimis delectavisse homines dicuntur, quam ob rem apud Græcos Apollini erant sacri ⁵⁾.

Inter pisces pastinacam marinam mirifico musica delectari et ita, ut, dum voluptate tota mulceatur et nihil metuat, capiatur, ex Oppiano narrat Grevinus ⁶⁾ cui fidem facit Aelianus ⁷⁾. — Sed, ut Plinius ⁸⁾ et Aelianus ⁹⁾ dicunt, maxime delphini non homini tantum sed et musicae arti sunt amica animalia (sicuti Sextus Empiricus ¹⁰⁾ pro-

1) Famianus Strada Prolus. academicae. Lib. II.

2) Weberus ars discurs. tont. XXIX. exemp. V.

3) Maximus Tyrius dissertat. 37.

4) Horus Apollo in Hieroglyph. Lib. II. Hier. 51.

5) Cic. Tusc. quaest. I. 59.

6) Grevinus de venatione I. 31.

7) Aelian. de animal. XVII. 18.

8) Plin. hist. nat. IX. 8.

9) Aelian. de animal. XII. 45.

10) Sextus Empiricus adv. Mathem. Lib. VI.

bat, qua re *φίλαυλος δελφίς* Euripidi Electr.), mulcentur symphoniae cantu et praecipue hydraulii sono, et gregibus adventant, ut de illis Solinus ¹⁾ et Plinius ²⁾ narrant. Forsitan hoc modo naturali illa de Arione ³⁾ fabula esset explicanda. — De piscibus omnino narrat Agrippa (l. c.) eos in stagno Alexandriae crepitu esse detentos. Aristoteles ⁴⁾ cetum marinum, ingentissimum piscem, melodiis cantuque piscatorum deprehendi prodidit. — Ad aquatilia transiit etiam haec voluptas, musicae suavitati debita, quae inter crustacea paguros adeo allicit, ut facillime hac rapiantur, referente Gesnero ⁵⁾ et ante ipsum Aeliano ⁶⁾.

Inter insecta multa sunt, sicuti cicadae, apes, musci, vespes, grylli etc., quae cum murmure et cantu alia delectant insecta et animalia, et, sicuti testudines, sese invicem invitant ad coeundum. Memoratu digna est illa Strabonis narratio fabulosa de cicada ⁷⁾ quippe quae, duobus musicis certantibus, cum alteri chorda fracta defecisset, supervolans astitisse ac vocem, alioquin defuturam, cantu suo supplevisse dicitur. Quid? quod cantibus alliciuntur et disrumpuntur serpentes, si credimus Martiano ⁸⁾? De tarantulis narrat Kircherus ⁹⁾ simile exemplum, sed fabulosum.

C A P U T IV.

De musices effectu in homines.

Quodsi musica tantam jam habeat vim in animalia, quantam in homines ipsos habebit! Suavitas sonorum, ra-

1) Solinus Polyhist. cap. 12.

2) Plin. hist. nat. XI. 37.

3) Ovid. Fast. 2. — Gellius noct. Att. XVI. 19. — Herodot. Lib. I. — Natal. Com. Mythol. VIII. 14.

4) Aristoteles de animal. IX. 5 et 6.

5) Gesneri historia Aquat. f. 121.

6) Aelian. de animal. VI. 31.

7) Strabo rer. geograph. Lib. VI.

8) Martianus Capella de nuptiis Philos. et Merc. Lib. IX.

9) Kircheri Musurgia univ. Lib. IX. P. II, cap. 4. quaest. 1.

tio rythmica, apta sonorum ad unitatem quandam conjunctio musicae constituunt principia, quibus nonnisi fieri potest, ut tantum musica in animum nostrum valeat et pro diversa horum constructione atque modificatione tam vario modo in eum agere possit. Musica perito instructa artificio, ebullientium instar fluctuum maris, affectuum ac perturbationum vehemens et suscitatrix et dormitrix est, quae modo rationem adeo percellit, penetrat ac obnubilat, ut de sua sede deturbari videatur; modo effervescentes animi motus in placidum et tranquillum collocat portum, unde fluit musica excitans et sedans. — Omnes musices effectus dividuntur in soni musici mechanicos effectus directos in corpus, in musicae effectus psychicos, directos in animum et in psychicos effectus illos, qui indirecte per animum in corpus agunt.

A. Vis mechanica, quae sono musico inest.

Musica per subtilis aëris motum penetrat vehementer per aëream naturam in motu positam movet corpus. Quatenus aëris vibrationibus tacta auditus organa sonos percipiunt, musica mechanico modo agit. Idem vero quicumque sonus simplex et strepitus efficit, ita ut valdopere errasse videantur, qui, ut Tissoto placuit, hancce agendi rationem solam musicae tribuerunt. Quodsi enim mechanicam vim solam exsereret haec ars, ejusque varii in animos effectus ab accessoriis tantummodo rerum conditionibus penderet: omnis certe strepitus iisdem rerum sub conditionibus eundem habere effectum deberet, quod absonum esse quotidiana docet experientia. Hallerus ¹⁾ est etiam, dicit, mechanicum quid in sonis fortioribus, ut cerebrum conturbent, sanguinem exagitent et denique speciem faciant febris. A tympani pulsatione sanguinis velocitatem augeri, cum qua de vena incisa fluit, utique legimus.“ Sed monendum est, tum musicam non ut artem, sed ut strepitum physicum corpori influere. Quam mechanicam musicae in corpus vim, etiamsi qui negandam

1) Halleri elem. phys. T. V. Sect. III.

putarint, tamen observationes nobis ostendunt eam plane existere nobisque damnum vel maximum afferre. Dum campanae pulsantur majores, dum tormenta bellica exploduntur, tonitrua reboant, quantus aëris, aedium, fenestrarum turriumque motus? Qui subinde tantum invalescunt, ut homines vehementi sonitu non dicam reddantur attoniti, sed et penitus concidant exanimes. Cur vero una chorda ad alteram aequitensam sonet et non ad explosionem bombardae, mirum est. Est enim, ut Kircherus ait ¹⁾ abdita quorundam sonorum vis ad certa quaedam corpora, ita proportionata, ut illa tantum, non alia moveat, in unis vim suam, non in aliis imprimat; sicuti magnes non in lignum, plumbum similiaque vim suam exercet, sed in consimili, ita sunt certi soni, qui certis quibusdam corporibus excitandis apta sunt et proportionata.

Videmus vim musicae fortioris corpora concutere solida; cantum quondam glaviem et vitrum comminuisse ferunt ²⁾. Ex Kantii ³⁾ verbis elucet, quomodo fieri possit, ut scyphi ac tabulae vitreae a sonis intremescant et frangantur, quod experimentum Petterus Amstelodami multis praesentibus aliquoties exhibuit. Qua de re Morhofius ⁴⁾ qui hoc oculis suis adspexerat, epistolam edidit, in qua, teste Kircheri ⁵⁾ hujus rei causam anxie sane inquirere conatus est. Quin etiam, horribile est dictu, nonnulli musicae vim muros concutere ⁶⁾ tradiderunt, et vix credibile est, si Mersennus ait, murorum Hierichuntinorum ruinam tubarum clamantisque populi sono musico maxime tribui debere; quem plane refutavit Buddeus ⁷⁾. Quodsi enim so-

1) Kircheri Musurg. un. lib. IX. p. II. c. 7.

2) Boudelot hist. de la Musique. p. 51.

3) Kant metaphysische Anfangsgründe. etc. 3te Aufl. p. 51.

4) Morhofius ep. de scypho vitreo etc. fracto. — Edit. sec. sub titulo: Stentor ὑαλοκλάσης.

5) Kircheri judicium adductum a Mollero in Praeleg. ad Morhof. p. 42.

6) Rousseau Dictionnaire de Musique. Art. Mus.

7) Buddeus in diss. de iruna mur. Hierichuntinorum.

nus illam haberet virtutem, jam in urbibus expugnandis non aliis arietibus et catapultis opus foret, quam incondito hominum equorum, tympanorum, tubarum tormentorumque sonitu. — Agrippa (l. c.) Halesium fontem, alias tranquillum et quietum, insonantibus tibiis, exaltabundum elevatum esse, et in Africo littore mare citharam sonasse atque Megaris saxum ad singulos ictus fidicinasse narrat. —

Quae mechanica soni musici vis in corpus humanum sympathiae lege declaratur. Haec nimirum vicinas partes uniendo totius corporis organa multiplici commercio connectit, ideoque connubii praecipuum fontem sistit quod autem non prohibet, quominus major in quolibet loco actio vicinarum tantum partium, nec vero remotarum functionum excitet. Forsitan sibi quisque persuaserit, incitationem echus in modum a parte ad partem per omne corpus propagari, eoque magis, quo efficacior prima fuit actio; at vires haud sufficiunt tot motibus sustinendis. Quodsi igitur organorum series exigua tantum liberae efficientiae vi vigeat, haec in alterutro modo eorum motus ciebit, veluti in cerebro, cui somnus maximam liberae vis partem subtrahit, dispersae oriuntur ideae. —

B. Vis musicae psychica, directe in animum agens.

Indoles sonorum et ratio et modulatio certum quendam sensum significans, propriam habet vim in animum, quam psychicam dicimus. Vehiculo quidem aëris ars musica indiget, quo organa acustica afficere omnino possit, hisque intercedentibus suos in animum exserat effectus: inde vero haudquaquam consequitur, vim psychicam ipsi plane esse derogandam, quandoquidem proprium animo nostro est, ut ad functiones suas erigi nonnisi physicis incitamentis possit, ipsaque cogitandi facultas corporeo quasi fundamento nitatur, quum et sedes principii cogitantis cerebrum, i. e. corporeum substratum sit. Qui psychicus musicae effectus, cum e natura et indole ipsius intelligatur, primarius est habendus, quo fit, ut affectuum et pa-

thematum vicissitudines musica excitentur, excitata compescantur, aliaque procreentur, quod etiam jam Webbius¹⁾ et Avison²⁾ dicunt. Ut enim artes ingenuae ad oblectationem spectant, sic ars musica, quae ad illas pertinet, huic fini respondet, quippe quae audientes grato modo afficiat atque dolectet. Lipsius³⁾ etiam et Morhofius⁴⁾ dicunt, musicam affectus incutere, incussos mulcere, animos quo vult, rapere, et sane esse in sonis aliquid *θεῖον*. Nullo alio modo illi sunt affectus declarandi, quibus Rousseau⁵⁾ hominem, Salimbeni dictum, canentem audiens, erat impletus. — Attamen musica tristitiae sensum, si quis ipsi inest, ita colorat et veluti infucat, ut auditorum animos tam diu, quam sonat, quasi pendentes spem inter et metum jucundissime fallat. Finito autem concentu, ubi ratio non amplius obnubilata causas tristitiae perpenderit, sensus ille mixtus in tristiam meram transire potest, qui musicae effectus ad secundarios pertinet. Ex antedictis ergo luculenter patet, musicam animum partim excitare partim ejus pathemata sedare posse, in quibus effectibus nec ulla alia musa Polyhymniae praeripuit palmam. De his effectibus tot apud autores sunt exempla, ut, qui omnia congereret, prius temporis atque chartae, quam materiae haberet defectum.

1. Quae musicae vim excitantem declarant, exempla.

Animum a musica ad iram disponi, non negandum quidem est, sed affectum, qui e causis ingratis in mentem repente et fortius agentibus oritur, ars nullo modo excitare potest. Praeter animi gratam tranquillitatem, hilarita-

1) Weeb's Betrachtungen über Verwandschaft der Musik und Poësie.

2) Avison, Versuch über den musikalischen Ausdruck.

3) Lipsius in synopsi Mus. ab Alsted. Encycl. et quidem in Mus. c. I. reg. III.

4) Morhofius Polyhist. T. I. lib. I. cap. XII. §. 74.

5) Rousseau dans la Julie. T. I. p. 48.

tem, modicam laetitiam, admirationem, sensum pietatis, expectationem, spem, desiderium metum etc. vix alii animi effectus a musica moventur. Etiam si multa exstent exempla, ubi musica iram excitasse dicitur, tamen certe multae res accessoriae cum musica simul egerunt, ita ut alteri effectus ab altero secerni nequeat. Primum memoratu dignum exemplum est hoc, quod Saxo ¹⁾, Bartholinus ²⁾, Krantzius ³⁾ narrant de quodam musico, qui sonorum modulis tanta vi homines in amentiae furorem se posse pertrahere jactabat, ut audientium nemo mente posset constare; cumque regis Erici, Boni nuncupati, jussu praestare effectum compelleretur, hunc acrioribus modis ad tantam amentiae spiritum concitavit, ut furor ad rabiem usque et temeritatem processerit, quo factum est, ut pugno quosdam exanimaret, donec tandem conquievit. — Gondimel, musicae artis experientissimus, quum seculo decimo sexto ducis de Joyeuse musica nuptias celebraret, tantum ad furorem quendam adstantem movit, ut omnino cum alio debellare concupisceret: dein, quum artifex modo hypogryphico ludere incepisset, ita furibundus ut antea taciturnus est factus ⁴⁾. Hotherus, Hodbrodi Suevorum regis, filius, musicae peritissimus, ad quoscunque volebat motus, variis modorum generibus humanos impellebat animos ⁵⁾. — Notum est, quos effectus Farinelli musica sensim sensimque accrescente produxerit. —

Sed antiquitas exemplis huc pertinentibus abundat, cujus rei causa postea in disputationem vocetur necesse fuerit, nisi spatium angustum hoc vetaret.

Egregium est illud exemplum, ubi Timotheum Alexan-

1) Saxo Grammaticus in hist. Danica lib. XII. f. m. 204. sq. ed. Leoniceri 1577.

2) Bartholini de tibiis veterum II. 1.

3) Alb. Krantzius Dan. lib. V. cap. 3.

4) Tissot's Schriften über Arzneikunde. Original-Ausgabe Bd. 4. p. 730.

5) Saxo l. c. lib. III.

dro Magno lyra et cantu ad arbitrium movisse tradunt ¹⁾. Timotheus enim primum phrygicam sonans melodiam seu νόμον ὀρθιον illum ad maximum irae propulit gradum, deinde vero, ad lydicam transiens melodiam, excitatum non solum compescuit sed etiam dulcem in amorem immersit. Illam, quam Timotheus omnino de Alexandro exercebat, vim in illo Drydenis et Haendelii opere „das Alexanderfest“ inscripto perjucunde adumbratam invenimus. — Plutarchus de se ipso testatur, adeo se harmonicis modulis inflammatum a cytharoedo, ut armis obviis arreptis manus violentas in quosvis sibi assidentes conjecerit. — In quinto dogmatum Hippocratis scripsit Galenus verba Posidonii philosophi; Damon, inquit, Milesius cum ad tibicinam accessisset, quae phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem usque incenderat, jussit ad doricam legem tonum demittere, quo illi demulsi quieverunt (!). Sic praecones Agamemnonis, cum ad tentorium adventassent Achillis, ipsum fidibus ludentem et veterum res gestas canentem invenerunt. Nam:

τὸν δ' εὖρον τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ
καλῇ δαιδαλίῃ ἐπὶ δ' ἀργύρεος ζυγὸς ἦεν
τὴν ἄρετ' ἐξ ἐνάρων πτόλιν ἡετίωνος ὀλέσας
τῇ ὄγε θυμὸν ἔτερπεν, αἶε δὲ δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

Dignum igitur heroë aestimabat poëta, ut animum ejus optimis modulamentis exacueret, quo ad expeditionem, quam brevi post suscepit, esset paratus.

Sane eandem ob causam Pythagoraeis moris fuit, teste Quintiliano ²⁾ cum evigilassent, animos ad lyram excitare, quo ad agendum essent erectiores. — Quam ad concitandos animos musicae vim non ignoravit Theon ³⁾ qui imaginem quendam populo videndam exhibiturus, non prius

1) Dio Chrysost. Orat. 1. et 3. — Tillius Singe-, Dicht- und Spiel-Kunst, c. VII, §. 3. ex Plut. Orat. 2. de Alexandri fortuna.

2) Quintilianus inst. Orat. IX. 4.

3) Aelian. var. histor. II. 44.

eam congregatis ad spectandum proposuit, quam tibicinem juxta collocasset, quem jussit carmen incitativum canere, penetrans ac clamosum, quam fieri posset maxime, et quod ad praelium animaret; erat enim miles, quem pinxerat in armis jamjam quasi erupturus. Non immerito ergo a philosopho, tibia ὀγκυιασικὴ vocatur seu concitatrix. Quem furorem Seneca ¹⁾ eleganter expressit dicens: quidam ad magnificas voces incitantur et transeunt in affectum dicentium, alacres vultu ac animo: nec aliter concitantur, quam solent phrygii tibicines sono semiviri, et ex imperio furentes. — Quae vis musicae excitans elucet etiam ex ejus in bello usu, quo fit, ut milites timorem plane dejiciant, animis excitatis in hostem irruant, eorumque vires refractae mox refoveantur, nisi ad incitas redacti sint. Non aliter Tyrtaei cantilenae bellicae in Lacedaemonios agebant, qui, quotiescunque hostem aggressi sunt, semper illos, a Plutarcho in vita Lycurgi recitados choros et Tyrtaei cantilenas recitabant, quod et Horatius ²⁾ affert. Indi cymbalorum et tympanorum pulsu in hostem irruebant ³⁾. Athenienses Paeones canentes cum hostibus congredi solebant ⁴⁾ quod etiam non solum apud reliquos Græcos ⁵⁾ Lydos ⁶⁾ Cretenses ⁷⁾ nimirum, sed etiam apud Romanos ⁸⁾, more erat receptum. — Hebræorum prophetae etiam musica utebantur, ut sonorum modulationibus animum incenderent eumque idoneum facerent, qui divino quasi spiritu impletus, res futuras praespiciere et praedicere hominibus pos-

1) Seneca epist. 108.

2) Horatius de arte poetica, v. 402:

Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit.

3) Athenäus Deipnosophistarum IV. 11. — Alex. ab Alex. IV. 2.

4) Alexander ab Alex. Genial. dier. IV. 7.

5) Cael. Aurel. Antiq. lect. IX. 8. — Alex. ab Alex. IV. 2.

6) Athenäus Deipnos. XII. 4. — Gellius N. Att. I., 11. — Plut. de Musica.

7) Alexander ab Alex. III., 2.

8) Alexander l. c. et IV. 7.]

sit. Idem de Corybantibus ab aliis dictum, quo sensu Max. Tyrius ¹⁾ de iis loquitur. —

2. Quae musicae vim sedantem declarant, exempla.

Aliam sed plane contrariam musicae vim reperimus, qua excitati furores componuntur animusque molliter afficitur. Meliorem hunc usum ac vim commendat Dio Chrysostomus ²⁾ musicam esse inventam propter medicinam humanorum affectuum et potissimum, ut in rectum possit reducere statum mentes, saevitia ac feritate affectas. Nam musica, quod divinus psalmista ait, cor laetificat, ac sicuti plantarum amaritudo amittitur, si in aqua macerentur, ita animi asperitas, si musica laevigetur, quod divus Jean Paulus ³⁾ eleganter expressit. Achilles, teste Aeliano ⁴⁾ in Iliade cithara accinens furorem et indignationem contra Agamemnonem conceptam, sopire videtur sicuti Clinias eodem loco. Qui Pythagoraeus, quando ad iracundiam sese praecipitem ferri sensisset, confestim priusquam prorsus invaderetur ab ira et elucesceret in ipso mentis effectus, chordis adaptatis citharam pulsavit. Et eundem hujus facti causam rogatum Athänäus ⁵⁾ refert respondisse: *παύνομαι*, mitesco. Atque ideo Pythagorae ejusque sectatoribus mos fuit receptus, ut lyrae cantu animum tum ad laborem accenderent, tum ad tranquillitatem reducerent, ut testantur

1) Max. Tyrius Dissert. 22.

2) Dio Chrisost. Orationes 32. ad Alexandrinos: *Θεραπείας ἕνεκα τῶν ἀνδρώπων τῶν παθῶν, καὶ μάλιστα δὴ μεταστρέφειν ψυχὰς ἀπηνῶς καὶ ἀγρίως διακειμένας.*

3) Jean Paul, die unsichtbare Loge, Bd. II, S. 14. Im geistigen Menschen ist dieselbe herrliche Einrichtung wie im physischen, daß, um eine bittere, scharfe Idee so lange andere Ideen wie mildere Säfte zufließen, bis sie ihre Schärfe verdünnt und ersäuft haben.

4) Aelian. var. histor. XIV., 23.

5) Athenäus Deipnos. XIV. 10.

Plutarchus ¹⁾, Porphyrius ²⁾, Jamblichus ³⁾. E quibus varia vide apud Vossium ⁴⁾. Quibus solum Ciceronis locum ⁵⁾ addam: vestigia autem, inquit, Pythagoraeorum, quamquam multa colligi possunt, paucis tamen utemur, quoniam non id agitur hoc tempore; nam cum carminibus soliti illi esse dicantur et praecepta quaedam occultius tradere, et mentes suas a cogitationum intensione cantu fidibusque ad tranquillitatem reducere.“ Seneca ⁶⁾ etiam, Pythagoram perturbationes animi lyra composuisse narrat, sicuti et alius scriptor ⁷⁾. Aristoteles ⁸⁾ in utriusque musicae vis causam requirit creditque, laborantes musicae ope minus angari, fruenter vero magis oblectari. — Et fama est, Empedoclem cantiuncula quadam furibundum adolescentem, nudoque ferro hospitem impetentem suum compressisse atque sedasse ⁹⁾. Certe ad compescendos animi impetus ac perturbationes musicos sonos Theophrastus fertur adhibuisse. — Non immerito ergo Ovidius ¹⁰⁾ de musicae vi emolliendo canit:

Enervant animos citharae, lotosque, lyraeque.

Sic Polycratem Samiis, mitiorem reddidit Anacreon ¹¹⁾ cum tibiae Ionicis cantibus immisceret. —

Qua ex causa complures ex barbaris legationes de pace concilianda instrumentis usi sunt musicis, hostium animos emolliendi causa. Getarum legati, si pacis vel induciarum causa mitterentur, ubi pacato opus esset animo,

1) Plutarchus lib. de Isid. et Osir.

2) Porphyrius in vita Pythagorae.

3) Jamblichus in vita Pythagorae cap. 25 et 32.

4) Vossius de art. popul. IV. 4.

5) Cicero Tusc. Quaest. IV. 2.

6) Seneca de ira III. 9.

7) Alexander ab Alex. II. 25.

8) Aristoteles Probl. sect. 19.

9) Zuingerus in theatro vitae humanae.

10) Ovid. de rem. Amor.

11) Maxim. Tyrius Dissert. 21.

citharam pulsantes adveniebant, quod ex Theopompi¹⁾ historia refert Athenäus²⁾, et hinc alibi colligit, musicam mores componere, iratos mentisque parum compotes lenire ac demulcere. — Et Solon, in concionem progressus, elegiam cecinit et Athenienses ad recipiendam Salaminem incitavit³⁾. Tyrtaeus cantu suo, Eunomia dicto⁴⁾ seditio- nem sedavit, cujus carminis pars quaedam aetatem tulit, quae, teste Plutarcho⁵⁾ illum Lycurgi Rhetras tantum in versus redegisse, demonstrat. — Terpander, Lacedaemo- niis aliquando inter se dissidentibus, litem cantus suavi- tate composuit⁶⁾; unde ab eo tempore Lacedaemonii, quo- ties cantorum aliquem audirent, protinus exclamabant: *με- τὰ λέσβιον ᾠδὴν*. Teste Plutarcho⁷⁾ cantus, ex una Euri- pidis Comoedia forte inceptus hostes Atheniensium impe- divit, quominus Athenas devastarent. — Quibus in exem- plis poësia certe majorem effectum, quam musica ipsa ha- bebat, praesertim cum musica poësiæ inserviret. — Hic etiam commemoranda est illa C. Grachi institutio, musici instrumenti beneficio pronunciationem informantis. Qui, quotiescunque ad populum habuit concionem, servum a tergo artis musicae peritum habuit, qui occulte pronun- tiationis ejus modos formabat, aut nimis remissis excitando, aut plus justo concitatos [revocando⁸⁾]. A prophetis olim adhibita instrumenta musica Rabbini volunt, animos suos recreandi exhilarandique causa, quod spiritus domini re- quirat animum laetum ac hilarem, moestum autem et tri- stem fugiat. Apud prophetam fidelium gaudium, quo erant

1) Theopompi historiarum 46.

2) Athenäus Deipnos. XIV. 11.

3) Polyaenus stratagematum lib. III. -- Diag. Laert. de vit. philos. lib. I.

4) Pausanias Graeciae descr. Bd. IV. S. 323.

5) Plutarchus vit. Lycurgi cap. 6.

6) Diodor. Sic. Bibl. histor. p. 639.

7) Plutarchus vit. Lysandri cap. 15.

8) Valer. Maximus Dict. fact. mem. VIII. 10. — Gellius noct. Att. I. 11.

affectedi propter Assyriorum cladem, tiliarum cantui simile habetur¹⁾. Ita de Babylone, quia in deliciis longe vixerat²⁾. Magnam scilicet hujus musices suavitatem fuisse oportet, cum plurimi hac usi sint ad vitae austeritatem modulorum dulcedine temperandam, qua propter ab aliis propter suavitatem soni commendata est musica. Imo Max. Tyrius³⁾ in Homeri Hesiodique carminibus non magis narrationes, numerorum suavitatem et harmoniae elegantiam, quam in musica miratur, atque alio loco⁴⁾ cum tibiae suavitatem et cantu Sirenum comparisonem instituere videtur. Sed alio loco⁵⁾ clarius indicat, quantam ad animos penetrandos atque afficiendos vim habeat musica, ubi eandem vim musicae ad aures demulcendas concedit, quae corpori afficiendo ab igne, et oculis, radiorum luce perstringendis, a sole emanat. —

Sed exempla adhuc nonnulla ex novis temporibus adducenda sunt, ex quibus musicae vis sedans elucet. Gili-mer, Vandalorum rex, obsessus in monte Papua a Belisario, et in famis discrimen redactus, musicae vim et solamen in miseriis intellexit, quando praeter panem ad famem sedandam et praeter spongiam ad lacrymas abstergendas, etiam citharam ad tristitiam petiit ab hoste⁶⁾. — Rudolphus Agricola, Frisius, in puellarum gratiam carmina amatoria scripsit, quae puellis praesentibus, primariisque amicis voce suavissima canebat. Hujusmodi cantionibus animum intentiori studio gravatum interdum remittebat⁷⁾. Nec raro videmus, heroës concentum suavitatem impetus suos intempestivos veluti fregisse. Allegari posset exem-

1) Jesaias cap. 31. vers. 29.

2) Apocalyps. cap. 18. vers. 21.

3) Max. Tyrius Dissertat. 15.

4) Tyrius Diss. 12.

5) Tyrius Diss. 33.

6) Procop. Vandaliae IV. — Garcaeus in Asylo h. e. in exeg. Psalm. 90.

7) Gerard. Noviomagus in ejus vita. — Praetorii Syntagma. mus. Pars II. c. 14.

plum Lazari Suendii, militaris herois medii aevi, qui saepe turcarum impressiones magna cum laude tam suorum quam hostium fregit, quem scimus, teste Camerario ¹⁾ instrumenta musica mitiora ad refrenandos et demulcendos generosos impetus, intempestive occurrentes, adhibere solitum fuisse. — Lipsium in gravem immersit melancholiam musica. — Georgius I., Britannia rex, etiamsi pace Ultrajectina facta multos hac in re implicitos ad mortem damnasset eosque nullo modo poena liberari vellet, tamen resistere non potuit, quin, a Haendelii opere, te deum laudamus, inscripto, valde affectus, veniam universalem illico daret ²⁾. — Amuratus II., quum paulo ante fratres tres occidisset, a celeberrimo quodam cymballista, qui etiam ad mortem erat condemnatus, adeo commotus est, ut non solum hunc ejusque amicos a capitis poena absolveret, sed adeo tyrannus immisericors lacrymas funderet ³⁾, —

Sed plura adhuc adducere exempla abstineo, cum experientia duce quotidie similis effectus eosque in mutatum vultum vocem et gestum prodeuntes observare liceat. Quid dicam de Misereri ab Allegri composito et in Vaticani Romani templo cantato? Quid de Mozarti musica Requiem, quae animum militum atrocem ita movit, ut lacrymas effunderent ⁴⁾.

Una tantum musicae vis sedans adhuc commemoranda est. Musicae enim somnum excitandi vim inesse, saepe in infantibus videre est, qui inter cantus nutricum lentos et suaves, eosque saepe repetitos, in somnum labuntur. Vim quidem specificam somnum adducendi musicae inesse non credo, sed cantu suavi et tardo mentis actiones praepediri, animum turbatum sedari, ideoque nervorum systema ad somnum proclivius reddi, verum est. Jam Pythagoraei,

1) Camerarius centur. II. cap. 81.

2) Rochlitz, für Freunde der Tonkunst. I. — Möller, de mus. vi.

3) Hall. elem. phys. T. V. p. 304. — Rousseau Dict. de Mus.

4) Leipz. mus. Zeitung. Jahrg. 1805. p. 16.

cum somnum peterent, ad eandem prius lenire mentes musica studebant, ut, si quid fuisset turbidiorum cogitationum, componerent. Huic affinis mos fuit Indorum, qui tiliarum cantibus regem admonuere, quoties dormitum pergebat, ut bonis uteretur somnis atque benignus erga subditos, et illis bene consulens surgeret, si credimus referenti Philostrato ¹⁾. Ad conciliandum somnum adhibitam esse symphoniam monet Seneca ²⁾, ubi Maecenatem tradit in diuturna aegritudine insomniorum variis ex rebus remedia quaesivisse et musica forte audita tandem sanatum esse. — Ex fonte medico remedia haec tangit Paulus Aegineta ³⁾, ubi de sanorum vigilia ait: siquidem igitur, aut ex moerore, aut ob curam, aut animi affectum quempiam vigiliis torqueantur: primum quidem id, quod moerorem facit, vi fieri queat, praescindemus. Deinde etiam jucundiorum sonorum auditu, cogitationem ab illis abducemus.“ — Etiam in seculo decimo sexto simile de Carolo IX. narratur, qui, ut cibi, sic et somni modicus erat, quem vero nocturni horrores post casum Sanbartholomaeum plerumque interrompebant et rursus adhibiti symphoniaci pueri expergefacto conciliabant ⁴⁾.

Ex his omnibus videmus, quantum valeat musica in animum nostrum; neque necesse est, ut animus artificis ludo aut musica completa valde commoveatur, cum simplici modo id saepissime fieri potest. Ego ejusmodi plura apud autores varios reperiens vestigia, non possum, quin fatear cum Tullio ⁵⁾: nihil est tam cognatum mentibus nostris, quam numeri ac voces; quibus et incitamus et incendimur et lenimus et languescimus, et ad hilaritatem et ad tristitiam saepe deducimur.“

1) Philostratus de vita Apollonii lib. II.

2) Seneca de Providentia cap. 3.

3) Paulus Aegineta scripta I. 98.

4) Thuani historiar. lib. 57. p. 1291.

5) Cic. de Oratore III. 57.

C. Vis musicae psychica, indirecte in corpus agens.

Duplex est nexus, quo animus noster, qui Ciceroni ¹⁾ dininus est et cujus nulla in terris origo inveniri potest, cum corpore colligatur, alter naturalis, cujus vi homo vitam conservat, alter voluntarius quasi, quo animus cum corpore ita arcto vinculo est conjunctus, ut hujus saepe serviat imperio et alter alterum invicem determinet atque regat ²⁾. Qua ex causa est intelligendum, animum, a musica incitatum, incitare corpus, et cum musica semper proliciat affectus eosque gratos vel saltem mixtos, indirectos ejus in corpore productos effectus haud differre ab iis, quos omnino affectus et pathemata excitantia in corpore proferre solent. Affectibus autem gratis vel mixtis vigentibus modumque non excedentibus nervorum actiones evadunt alacriores, sanguinis circulatio velocior, respiratio frequentior et profundior, caloris evolutio liberior, musculorum motus vivaces et expediti, digestio, assimilatio, sanguificatio, secretiones, excretiones, omnes, ut brevi dicam, organismi processus melius procedunt. Omnia ergo, quae affectus et pathemata grata in corpore humano valent efficere, haec etiam musica indirecto modo producit ³⁾. Jam Abubethrus Rhazes, musicam ad mulierum gravidarum delectationem adhiberi jussit, ut foetus eo robustior fieret, quo magis femina musicae voluptatem animo percepisset ⁴⁾. Natura ipsa musicam videtur ad tolerandos facilius labores velut muneri nobis dedisse, ut Quintilianus ⁵⁾ dicit; videmus enim musicam militarem addere animum militibus labore et miseriis exhaustis, — saltationem sine musica quam maxime nos fatigare, in grato autem ejus connubio diutis-

1) Cic. Tusc. Quaest. I. 26.

2) Vid. Excell. Dr. Omeis disput. de abneg. sni. §. 2.

3) Reflections on Antient and Modern Musik, with the applic. etc. cap. 2.

4) Rhazes ad Mansorem IV. 27.

5) Quintil. instit. Or. I. 15.

sime posse peragi; legimus ¹⁾ in Persia operarios in aedificiis exstruendis musica incitari solere; quem fugit, camelum musices ope oneribus dorso impositis diutius indulgere? Quum Lysander ²⁾ murum prope Athenas situm longum dejici jussisset, omnes exercitus musici adesse oportebant, ut tibiis canerent. — Amaranthus Alexandrinus scribit, milites, cum helopolin muris ob pondus subducere non potuissent, Herodotum tibicinem duabis simul inflatis tubis coëgisse, ut machinam promte subducerent ³⁾. Siquidem et remiges cantus hortatur. Talem cantum et tibiam in triremibus refert Duris Samius apud Plutarchum et cum eo Athenaeus ⁴⁾ in Alcibiadis, ab exilio redeuntis navi tibicinem fuisse, carmen nauticum canentem (ἦνλε τὸ τριηρικόν), ita ut, cum remiges remorum pulsum cum illius cantu conjunxissent, jucundam reddidissent harmoniam, quod et Rhodiginus annotavit ⁵⁾. — Aristophanes ⁶⁾ inter navales tumultus tibicines recenset atque inter apparatus nauticum meminit etiam αὐλῶν, γιγλάρων, συριγμάτων. Priorem vero usum ad remos justo ordine impellendos illustrat Euripides ⁷⁾. Effecit etiam nautica haec musica, ut animos remigum suavi modulatione captos in oblivionem laborum et majorem tolerantiam deduceret, tantosque juberet nescire labores, quod Isidorus ⁸⁾ aliique ⁹⁾ dicunt. —

1) Chardins Reisen nach Persien.

2) Plutarchus in vita Lysandri.

3) Athenaeus Deipnosophist. X. 1.

4) Athen. l. c. lib. XII. 13.

5) Cael. Rhodiginus lect. Antiq. IX. 10.

6) Aristophanes in Acharnens. Act. II. Sc. 5.

7) Euripides in Iphig. in Tauris:

Καὶ σὲ μὲν πόντι' ἀργεῖα

Πεντηκόντορος οἶκον ἄξει.

Συρίζω δ' ὁ κηραδέτας.

Κάλαμος οὐρείου πανός,

Κώπαις ἐπιθωνύζει.

8) Isidorus Orig. II. 16.

9) Censorinus cap. 49. — Chrysolog. serm. 10. — Fabius I. 10.

Nec aliam ob causam, credo, nonnullae gentes musicam adhibuerunt cum sotes flagris caederent, quam ut aliquam poenae partem sotentibus minuerent, qui supplicia his cantibus deliniti, aequiori ferrent animo. Qui mos viguit sane apud nonnullos populos, quemadmodum suo aevo flagellari servos ad musicam solere Aristoteles tradit, quod apud Plutarchum legimus ¹⁾. Tyrrhenis hunc ritum ex eodem Aristotele tribuit Pollux ²⁾.

Hic musicae effectus e lege antagonismi est declarandus. Quamvis enim animus, ne exiguas corporis debilitati vires plane exhauriat, sed iis sustinendis apta quaerat auxilia, molestissimis sensationibus de corporis prostratione certius redditus, ut suae ipsius actuositate valedicat, corporis vero vitam tutam praestet, impellatur ³⁾ (sicuti insontes, tormentis scrutati, criminum nunquam commissorum sese reos fatebantur): tamen non possumus, quin confiteamur, maximam virtutis gloriam illos esse nactos, qui indefesso labore animi viribus excolendis operam dederunt, eoque cerebri praestantiam eum in modum auxerunt, ut haec facile cujuslibet alius organi energiam vinceret. Quem ad scopum assequendum certe musica medium est optimum, cum animum ita erigat, ut labores et tormenta eo facilius toleret, quo graviora sese praestent. Cum enim cerebri summa actuositas ceterarum partium vigorem frangat, statuamus oportet, praestantissimos illos homines, cruciatibus saevissimis affectos et musica et cantibus delectatos non tantum dolorem percepisse, quo illi a musica abhorrentes iisdemque poenis mulctati dejecti fuerint ⁴⁾. Quodsi enim Kant jam sola animi contentione, et Nepper calculis arithmeticis operam navando dolores arthriticos saevissimos so-

1) Plutarchus lib. de cohibenda ira.

2) Pollux Onomasticum IV. 8.

3) Fr. Schiller's Versuch über den Zusammenhang der thierischen Natur des Menschen mit seiner geistigen. §. 4. et 5. in Walfarts Asclepieion 1811.

4) De la Roche Analyse etc. I, p. 154.

pire atque vincere potuerunt¹⁾): quam multo facilius musica hoc non efficere poterit! —

Praecipue vero antiquitas abundat exemplis de musicae vi, saepe mirabilitatis speciem prae se ferentibus, quae vero omnes fere naturali modo sunt explicanda. Sed hoc caput, cum tam longum et, ut nuce quasi exprimatur, difficillime sit, omitto et dico omnino tantum, musicam apud Orientis populos majores quam apud nos effectus praebere debuisse. Quantum enim abest, ut navis felici cursu progredi possit, mari, procellis ventisque horrido: tantum abest, ut animis hominum ideae divinae imprimantur, ut, tumultuantibus hinc inde affectibus curisque, ne sinceræ quidem cogitationes in animum se ingerere possint. Quam ob rem, cum plurimi Orientis populi illis tumultuantibus affectibus maxime essent obnoxii, musicam eo majorem affectum habuisse, quo minor erat quies, qua nunc fruimur, nemini certe mirum videbitur. Causam hanc fusius alii declarant²⁾. — Omnes de Amphione, Orphea aliisque fabulas, ab Horatio³⁾ narratas, principium sumsisse existimo, quia primi forte gentes vel sine rationis cultu barbaras, vel saxi instar nullo adfectu mobiles, primi illi ad sensum voluptatis canendo traxerunt⁴⁾. Equidem musicae effectuum exempla mirabilia, sive tandem a Graecis, sive ab aliis scriptoribus memoriae sint prodita, vel plane non accidisse, vel, si acciderint, solius musici soni virtute non accidisse existumo. Non illud mihi Samii senis dogmata persuadebunt, quibus, si quidem ita ipse intellexerit, ut a plerisque explicatur, ego non subscribo. Omnes ad musicam spectantes artes sane majorem effectum habuerunt, quam musica ipsa, praesertim cum pro se esset inculta. Quod enim ad Pythagoraeos attinet eorumque concentum orbium coelestium, cujus ope multi vim musicae

1) Ideler, l. c. p. 50.

2) Bocris, de Mus. §. 6. pag. 61. — Pfeifferi antiq. graec. II. 64.

3) Horat. de art. poët. v. 391 — 96. — Hor. carm. I. od. 12.

4) Macrobius, in somn. Scip. II. 3.

stupendam explicare posse crediderunt, illum prius non credam, quam instrumentum illud acusticum, quod inventum iri aliquando ad audiendam eam harmoniam Campanella speravit, et videro et feliciter adhibuero. Nunquam illud a Jambilicho ¹⁾ narratum exemplum credam, Pythagoram ebrium adolescentem, sub phrygii modi sono incitatum, tibicine spondaeum modum succinente reddidisse mihiorem suique compotem. — Sed nolo plura! —

C A P U T V.

De variis, varium constituentibus effectum,
musicae modis.

A. Effectus musicae varii, ab hominibus
dependentes.

1. Idiosyncrasia, nobis ignota, in proprio organismi contextu vel in singulari nervorum dispositione est quaerenda. Rousseau ²⁾ feminam refert, quacunque musica audita vehementi et convulsivo cachinno esse vexatam, et Vasconem quendam, fistula sonante utricularia, urinas continere non valuisse. Weberus testatur, eodem instrumento sonante plures matronas simul lotium submisisse. Haud raro harmonica feminae delicatae ad lipothymiam usque moventur. Bachio nota est puella quae per longum tempus qualibet musica audita insultu asthmatico corripiebatur ³⁾.

2. Varia receptivitas. Quamvis multi homines eandem musicam audiant, tamen effectum non semper esse eundem, experientia luculenter docet. Quid? quod ubi risum expectaveris, lacrymas videbis? Nam non raro videmus, unam eandemque musicam, ut lacrymas effundat, alium movere, alium in statu animi dulci et quasi fanatico collocare, alium ad immodicam propellere hilaritatem,

1) Jambilichus de vita Pythagorae. cap. 25.

2) Rousseau Dict. de Musique. Art. Mus.

3) Bach de M. eff. in hom. aegro et sano p. 17.

aliud ne minime quidem incitare. Cujus rei causas in diversa individuorum pro musica receptivitate positam invenies, quippe quae proficiscatur partim ex variis animi sensibilitatis gradibus, partim ex propria ad certos sensus excipiendos animi dispositione et proclivitate, ita ut, quo mollius est et tenuius pectus, eo facilius musica suos illi imprimat affectus, atque, quo animus ad certas affectiones propensior est, e. g. ad voluptatem, tristitiam, eo certius ac citius a musica hae moveantur necesse sit. — Quae receptivitas varia, quo satius illustretur, ad aetatem, sexum temperamentum, quo gaudet individuum et animi corporisque dispositionem respiciendum esse arbitror.

a) aetas; infans, antequam ejus auditus et mentis evolutio eo progressa est, ut intelligat et ad res externas attendat, ad reactionem a musica nullo modo incitabitur. Simulac vero cogitare incipit, melodiarum suavitatem sentit; in aetatem quoque puerilem proventus, sensibus mixtis nondum turbatus, nonnisi voluptatem e musica capiet.

Maxima vi juvenes, sensibus omnis generis vigentes, musica movet, et quoscunque effectus in iis procreat. Neque etiam aetas virilis serior musices vi renititur, etiamsi vis cogitandi in iis sentiendi facultatem longe exsuperet. Aetas denique senilis, quae vitae e fastigio suo descensum et decrementum offert, saepius majorem exposcit stimulum, quo sensus jam languentes excitentur.

b) Sexus uterque manifestat effectus musicae differentiam, si perpenderit, quantopere vis sentiendi feminarum ceteris animi facultatibus praevaleat.

c) Temperamentum. Sanguineum musica facillime excitari, omnisque generis animi sensibus facile et potenter affici, hac itaque ratione principem locum occupare, jure creditur. Temperamento melancholico melodia lenis et lentior, praecipue soni minoris maxime placebit, eaque valde movebit animum. Phlegmaticum, etsi serius, certius tamen musica movetur, quam cholericum, quod, partem animi intellectualem praeprimis colens, sensibus rarius sese dedit, ideoque musica difficilius afficitur.

d) Hominum diversus animi culturae gradus majoris est momenti. Nisi sub nomine culturae scientia quaedam acquisita intelligitur, sed potius ille animi status, qui e vita sociali, e litteris et artibus hastatis evadit: musicae receptivitas culturae gradui accurate respondet. Maximam igitur musicam vim habere in homines, qui ad altiore animi culturae gradum ascenderunt, constat. Eorum scilicet sensibilitas et mollior quasi esse solet, quo etiam fit, ut tam graviores, quam leniores et mixti sensus facilius fortiusque moveantur. Haec vero receptivitas ab alia, a norma recedente sejungenda est, quae in permultis hominibus nostris temporibus occurrit. Sunt, quorum sensibilitas ad talem gradum adaucta est, quorumque animi sentiendi facultas ita praevalet, ut ab omni musices specie, sive seria, sive jocosa sit, maxime moveantur, neque lacrymas retinere possint. Contrarium rarissime observatur; perpauci enim sunt, qui omnia, quibus animus sensusque moveri solent, repudient et ex propria animi duritie musices repugnent. De quibus Cardinalis ille sic loquitur: qui musicam non callet, neque ullo oblectamento animi illam audit, ex diabolo est; nam solus ille harmoniam respuit. Multos ex litteratorum et poëtarum numero musicam aspernari, experientia sane probat. Sic Pope nullam ex musica voluptatem cepit ¹⁾ et Addison et Swift nullam aliam inter musicae singulas partes differentiam esse, quam inter Dudeldum et Dudeldey ²⁾. Simile de Lessingio narratur. — Qui partem animi intellectualem litteris summo studio excolunt, animi vero sensusque culturam negligunt, imperfectam sane animi ingeniique culturam assequuntur et minime musica delectantur.

3. Consuetudo. Quamvis fuerint, qui hanc apud musicam valere plane negarint, tamen quisque experientia

1) Händels Leben, übers. von Mathison, p. 73.

2) Burney's Nachricht von Händels Lebensumständen etc. p. 18 et 21.

— — Strange! all this Difference should be
Twixt Tweedle-Dum, and Tweedle-Dee! —

edoctus scit, die, musicam tractando absumta, et vespertino tempore, ubi illa maximam novitatis gratiam plane exuit, multo minorem voluptatem, vel taedium ex illa sese percipere, quippe cujus gratia, quasi satietate, languescat. Quam ob rem constat, consuetudinem musicae vim sensim sensimque debilitare, nisi homines novas artis musicae partes indagent et sic novam ex novis pulchritudinibus capiant voluptatem. Qua re et Plutarchus ¹⁾ dicit, ubique unus tenoris cantilenam satietatem nobis afferre nosque offendere; varietatem vero praesertim apud auditum delectationem procreare.

4. Critica musicalis tantum ei, qui artis musicae peritus est, usui quam maximo esse potest, et qualem in hoc musica exserat vim, haud parvi interest scire. Non igitur immerito Pope criticam musicalem virginem vocat cubiculariam musae suae, cujus ope ipsius pulchritudo augeatur ²⁾. Quo peritior artis musicae est auditor, eo facilius cogitandi facultas atque imaginatio occupatur. Home ³⁾ criticam musicalem plantam vocat, quae, e naturae lege, multis in terris, sed sine cura (critica) in nulla fere terra ad maximam perfectionem accrescere possit.

B. Effectus musicae varii, a musica dependentes.

1. Simplicitas musicae apud nationes incultas semper invenitur, manetque etiam, donec eorum cultura majorem ascendat gradum. A natura animo quasi intrusus est instinctus, in rerum copia indagandi simplicitatem. Nihil autem tam multa tamque varia animo praebet, quam musica; instrumenta alia alios sonant sonos, infinita est ad

1) Plutarchus de educatione pueror. cap. 9.

2) Pope Essay of Criticism:

Then Criticism the Muses handmaid prov'd,
To dress her charms, and make her more beloved.

— — The generous Critik

— — — taught the world, with reason to admire.

3) Home Grundsätze der Kritik. Einleitung, S. 7.

melodiam atque harmoniam conformandam sonorum combinatio atque conjunctio. Tamen, quaecunque sint varia lucida ex iis prodit simplicitas, cum septem ex sonis primariis constructus est totus musicae contextus. Quodsi autem inficias iri non possit, simplicitatem in variis reper- tam grate afficere animum, eo majorem eum ex musica voluptatem percipere, concedendum est, quo facilius simplicitas indagetur et sentiatur, nec paulo hac ex ratione effectus a musica in animo jam productos adjuvari et augeri posse. Sed, licet e. g. avium cantus imitationes (sicuti in Haydnii opere: »die Jahreszeiten« et in Bethovnii symphonia pastorali) jam audientium imaginationem valde occupent, tamen assentior Agesilao, qui luscinae cantunculam musicae, eam imitanti, praefert ¹⁾.

2. Diversitas instrumentorum est permagna, qua re etiam eorum effectus valde inter se differunt. Secundum Aristidem ²⁾ e sonorum varietate modorum varia sunt exorta instrumenta, quae ad certos effectus exserendos prae ceteris erant apta. Omnino enim illa, quae voces imas edunt, sublimiorem et gravem characterem, voces mediae animi aequitatem et tranquillitatem, voces denique supremae sensus hilares fortioresque facilius excitare valent. Sed inter omnes voces omniaque instrumenta humana vox principem occupat locum, sicuti jam Aristoteles ³⁾ et Luther ⁴⁾ dicant, non solum, quod cantus cum loco sermone et notionibus in eundem finem conjunctus est, sed etiam, quod vocis humanae sonus sane maxime amoenus, sincerus, firmus, flexibilis, animo sensibus pleno facillime obsequitur. Qua ex causa sunt illa humanae voci simillima, instrumenta etiam maxime apta ad voluptatem movendam.

Quis igitur est, qui tibiae palmam praecipere velit,

1) Cf. Letter to Lord K. in Franklini: Experiments etc. on Electricity. S. 467.

2) Ar. Quintil. de Mus. lib. II, pag. 91. ed. Meib.

3) Aristoteles Polit. VIII. 5.

4) Luther Encomion musices.

quippe quae, quidquid de humanae vocis varietate Cicero (l. c.) refert, id fere cantibus suis accommodet. Semper enim tibiae sonum auribus esse gratissimum suavissimumque, ait Philippus ¹⁾, Tibullus ²⁾, Ovidius ³⁾, innumera-bilesque alii.

An musicae genus in cantum fidium, an eorum instru-mentorū, quae spiritu oris animantur, majores in ani-mum exserat effectus ideoque principatum teneat, dijudicare vix ausim. Summum quidem artis fastigium ascen-disse cantum fidium, eumque ab artis peritis cantui instru-mentorū, quae spiritu inflantur, plerumque praeferri, sa-tis constat: verum tamen ex eo tempore, quo instrumen-tum canorum, quod Clarinette vocamus, et Tibia ductilis cum cornu, Fagotto, Oboa aliisque ad harmoniam divi-nam conjuncta sunt, hic concentus vim tutiorem gravio-remque in animum habere, quam concentum fidium, fa-tendum est.

3. Diversa musicae genera, characterem exhi-bentia.

a) Musica sacra in ecclesia habita, dignitatis et maje-statis characterem imitata, admirationem sensumque pie-tatis ac devotionis alit. Quod musicae genus in aedibus non solum sacris, sed in ceteris etiam admirandi esse ef-fectus, facile is intelligit, qui Haendelii Messiam Haydnii, Mozarti aliorumque opera ecclesiastica audierit. Quae cum ita sint, nemo dubitavit, quominus hoc musicae ge-nus, cum animum a corpore rebusque terrenis quasi re-moveat et turbas illinc orientes auferat, mentem, pertur-bationibus quasi laceratam, integram reddat ac stabiliat, curas, aegritudines, omniaque pathemata psychica abster-

1) Philippi Florileg. epigr. lib. I. num. 1.

Ἰμερὸν αὐλήσαντι πολυτρήτων διὰ λώτων.

2) Tibulll elegiar. lib. I. eccl. 8.

Et Tyriae vestes et dulcis tibia cantu.

3) Ovidius Metam. lib. 12:

Longave multifori delectat tibia buxi.

gat et hoc modo corporis aegritudinibus sublevet refractasque vires refoveat¹⁾. Jam Augustinus²⁾ hoc genus musicae praedicat, sicuti Lutherus³⁾.

b) Musica theatri, quoad effectus varietatem limitibus exacte definitis non circumscripta, ex indole actionis scenicae, cui inservit, omnes, quas haec offert, animi affectiones incitat. Quod artis genus cum actione scenica decorationum splendore conjunctum certissimum habet effectum ad hilaritatis, irae, tristitiae, gaudii, timoris, bonae spei, amoris severitatisque sensum assequendum.

c) Musica privata seu domestica aptius in locis angustioribus peragitur. Quo pertinent cantus simplex, vel vocibus instrumentorum plurium comitatus, item instrumentum „Flügel,“ apud nostrates. Exceptis forsitan sublimioribus ac devotionis pietatisque sensibus hoc genus musicae certe omnes excitare valet et animi conditiones et affectus.

d) Musica militaris et saltatoria. Quarum prior, et turcica dicta, pro rhythmo, instrumentis tumultuosis fortissime notato ad eundem vires concitat, militesque penuria et laboribus exhaustos resuscitat. Musica saltatoria propria est species. Mirandum est, homines ad propriam hilaritatem ea suscitatos, tantos corporis motus fatigantes tam diu sustinere, cujus rei causam in rhythmo musicae saltatoriae tam distincte notato praecipue esse positam, verisimillimum mihi videtur; melodiae enim, rhythmus eminentis expertes, minus aptae sunt ad saltationem. Saltus characterem musicae sequitur character. Itaque, si saltus, cui nomen est „Menuett,“ tranquillam hilaritatem, saltatio volutabunda (Walzer) voluptatem turbulentam, saltus, „Eccossaise“ dictus, laetum mobilitatem exhibeat, et melodiae hisce choreis accommodatae easdem animi affectiones quasi adumbrant.

1) Tissot. medizinische Schriften IV, p. 722.

2) S. Augustinus Confess. lib. X. cap. 33.

3) Luther in der Vorrede zu seinem Gesangbuche.

4. Series et sonorum modi effectum inter se valde dissidentem habent. Teste Aristide¹⁾ est diatonum genus virilius et austerius, chromaticum suavissimum et flexibile, enharmonicum vero excitandi vim habet et est mansuetum. Majoris momenti mira inter modum majorem et minorem est differentia, quae effectui proprio inservit. Major enim, qui cum auri plane satisfaciatur, perfectus quoque dicitur, affectus serenosc, laetos, alacres excitat, mollior vero mixtos, melancholicos mollioresque exhibet animumque semper desiderio et spe afficit. Major igitur modus, minorem inopinato secutus, suavissimi effectus est, atque ut post tenebras lux vel post longam spem desideratum quoddam, animum oblectat. Quantoque e. c. efferimur gaudio, locum Creationis Haydnii, lux ubi tenebris evadit, audientes! Propria aliorumque experientia edoctus, modum minorem, cum alacriori quoque rhythmo conjunctum, integrum hilaritatis characterem nunquam exhibere posse, mihi persuasum habeo. — Et minime est praeterendum illud arcanum naturae, diversos sonos cum diversis quoque animi motibus habere similitudinem, ex quo evenit, ut homines pro diversitate temperamentorum alii aliis sonis delectentur, quod et Augustinus²⁾ intellexit, dicens: omnes affectus spiritus nostri pro sua diversitate proprios habent modos in voce atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitantur.“ Respicit sine dubio ad modos illos musicos, quos jam pridem populi, apud quos singuli maxime erant in usu, sic denominarunt et suam cuique proprietatem adsignarunt. Qui sonorum modi effectus diversus partim ab eo pendere, quod ad soni modum jam attenti effectum mutamus, haud incertum habeo. Cur pro certis concentuum speciebus e. c. pro musica funebri, apud quasdam nationes certum soni genus plerumque in usu sit, hujus rei causa partim ignota est, partim in instrumentis usitatis, cum cantu naturali conjun-

1) Arist. Quint. l. c. lib. II. p. 111.

2) S. Augustin. confess. X. 33.

ctis, quibus certum soni genus commodissimum est, atque quadam ex parte in sonis ipsis posita videtur. Quod praecipue apud Graecorum singulos Jonium, Doriensium, Phrygium etc. populorum modos in oculos cadit, quorum singulorum musica semper in certo quodam sonorum modo erat composita, quam ob rem omnium eorum cantilenarum quaevis semper eundem animi affectum exprimebat et in aliis procreabat. Ita factum est, ut (referente Prinzio ¹) modus Ionicus hilaris et alacris esset, Myxolydicus modice hilaris, Phrygicus lugubris et ad phantasiam animumque valde incitandum aptus, Aeolicus subtristis, mollis, ad amorem et voluptatem irritandam idoneus, Doricus serius, grandis, cantibus solennibus destinatus, ut animus ad meditationem moveretur; Lydicus perdurus, immitem sensum manifestans. — In serioribus temporibus characterem hunc plane esse amissum, constat ex Heraclide ²), et Plato ³) recte dicit: musicae modos nusquam absque maximarum legum civilium mutatione mutari.

Quod etiam ex Apulejo ⁴) et Luciano ⁵) elucet ex quibus clarius adhuc constat, hos sonorum modos cantilenas fuisse nationibus proprias et hanc ob rem tam in animos agentes. — Qui accuratiora quaedam et fusius exposita de diversis soni generibus eorumque effectibus legere velit, illum ad Schubartum ⁶) rejicio. —

5. Rhythmus. Cicero ⁷) quidquid est, inquit, quod sub aurium mensuram aliquam cadit, numerus vocatur, qui graece *ῥυθμός* dicitur. — Rhythmus per se jam musicam esse, dicit Engel ⁸) eumque esse in musica validissimum medium magni aestimandum, permultis evincitur argumen-

1) Prinz, musikalische Kunstübung.

2) Heraclid. in Athen. Deipnos, lib. XIV. p. 614.

3) Plato de republ. lib. II.

4) Apulejus Florida p. 342.

5) Luciani Harmonides.

6) Schubart's Aesthetik der Tonkunst.

7) Cicero Orator. cap. 20.

8) Engel Theorie der Dichtungsarten, S. 8.

tis. Videmus omnes operarios rhythmico motu labores suos sublevare et in navibus remiges certo rhythmico intervallo navem propellere ¹⁾. Cujus ope Graecos musicae tantum tribuisse characterem, quantum in nostris concentuum generibus desit, in aprico est. Qua re ille in musicae veterum effectuum explicatione magni est putandus, cum, teste Adelungio ²⁾ Graeci rhythmum persaepe fere false et immodice adhibuerint.

Rhythmus per se multam habet vim Aristide teste ³⁾ qui illos cum thesi incipientes rhythmos vim sedantem, sed eos cum arsi incipientes vim excitantem habere credit; qua re rhythmī, e brevibus syllabis constantes, violenter agunt, illi vero e longis syllabis, pathetice, serio, quam ob rem ad carmen laudativum idonei. Jambus et Trochaeus vivaciter agunt; rhythmī ὀρθιοί et σημάντιοί dicti cum dignitate agunt. — Quodsi rhythmī in corpus spectemus effectum, in aprico est, cum, voluntatis vi in musculorum motum diminuta, specificam in musculorum nervos et in totum corpus habere vim, cum experientia docet, motus spasticos, musica adhibita voluntateque imminuta, numeri modique ordinem sese referre ⁴⁾ imo eos nonnunquam statim, ordine rhythmico plane deficiente supprimi dicunt ⁵⁾.

6. Harmonia. De ejus usu atque vi longe inter judices lis erat; sed, cum populi inculti musica, nonnullis ex sonis constans, sermo jam sit sensationum, ad cor tendat tantamque habeat vim in animum nostrum: quantam non habebit musica exculpta et harmonia. Qua re intelligi ne-

1) Ovid. Trist. IV, 1: Hoc est, cur — — —

Cantet et innitens limosae pronus arenae

Adverso tardam qui trahit omne ratem,

Quique refert pariter lentos ad pectora remos

In numerum pulsa brachia versat aqua.

2) Adelung über den deutschen Styl, Bd. II, S. 293.

3) Arist. Quint. I. c. lib. II. p. 97 — 99. ed. Meib.

4) Horn's Archiv etc. Jahrgang 1811.

5) Hufeland's Journal etc. Jahrgang 1817.

quit, quomodo Rousseau ¹⁾ harmoniam inventionem gothicam atque barbaricam vocare potuerit. Praecipue est sonorum modulatio idonea, quae sensationes atque animi affectus et exprimat et procreet, quapropter harmonias habemus quasdam sedantes, quasdam conturbantes. Neque hoc mirum videbitur; quodsi enim jam musica saltatoria animum totum devinctum habere possit, quam multo magis harmonia omnes animi sensationes ciere poterit! Vix dici potest, quanta circa harmoniae vim et efficaciam autorum sit controversia et dissensio, quantae de consonantiis modulorum sint dissonantes sententiae; quibusdam hujus vis fons Deus videbatur, nonnulli hanc vim nescio in quos influxus coelestes, multi in geometricas rationes posuerunt, ut Leibnitz ²⁾.

7. Melodia est sonorum progressus et cum harmonia conjuncta maxima gaudet vi. Sicuti sermo est vestimentum cogitationum, sic est melodia vestimentum harmoniae, et ex ea emergens, quod (quamvis Esteve ³⁾ negarit, qui vero a Roussier ⁴⁾ meliora edoctus postea ⁵⁾ etiam consensit) omnes viri quam celeberrimi crediderunt. Quantum vim melodia ipsa habeat, jam ex eo elucet, veterum musicam, tam insignem praebentem effectum, e melodia tantum constetisse, quod Seneca ⁶⁾ etiam ait. In melodia apparet primum mentis perturbatio, et illum statum rursus procreat in aliis, ex quo constat, quomodo variae melodiae gaudium, hilaritatem, laetitiam, pietatem, luctum, iram etc. exprimere possint, quod clarius fit, si accedat:

8. Varium musicae robur. Ut enim in poësia

1) Rousseau Dict. de Mus.; et: Essai sur l'origine des langues. cap. 14.

2) Leibnitz ep. ad. div.: musica est exercitium arithmeticae occultum nescientis, se numerare animi... etc.

3) Esteve l'Esprit des beaux arts. Paris 1763.

4) Roussier Mémoire sur la Musique des Anciens.

5) Esteve Problème, si l'expression, que donne l'harmonie, est préférable à celle, que fournit la mélodie.

6) Seneca epist. 84.

sermonis robur effectum auget (sicuti e. c. ex Plauto¹⁾ videre est, ex quibus verbis hominem, gaudio fere mente captum agnoscimus, — seu ut Shakespearius²⁾ dicit, ubi sermonis robur effectum augeat necesse est): sic multo magis varium sonorum robur in musica aget, quo fit, ut musica, sonorum robore elato seu diminuto, animos incitet atque sedet. Qua re musica plena et fortis sensus quoque fortiores gravioresque, contra lenior et submissior molliores et leniores affectiones movet. Musica tarda et fortis majestatem et dignitatem, tardior simulque lenis tristitiam et sensus mixtos leniores adumbrant; alacrior modus et lenis sensus amoeniores leves, celer vero fortis et acutus, affectus animi vehementiores excitare optime valet.

9. Temporis modi quoad effectum musicae non minorem differentiam exhibent, tres tantum considerabo, nempe cantum lentum (Adagio), alacriorem (Andante) et celerem (Allegro). Jam ex eo, quod tardiori idearum vicissitudine animus sedatur et ad sensus molliores praedisponitur, contra celerior idearum quasi fluxus animi sensus promptiores vel gaudium vel fortitudinem provocat: satis patet, tardo cantus modo, ob tardiores idearum, quas excitat, vicissitudinem, animum mitigari, vel sensus molliores, vel melancholiam, imo musicae taedium effici; magis vero accelerato modo et alacriori animum magis excitari affectibusque vehementioribus corripi. —

1) Plautus Curcul. Act. I. Sc. 3.:

Sibi sua habeant regna reges, sibi divitias divites
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi proelia
Dum mihi obstineant invidere, sibi quisque
Habeant quod suum est.

2) Shakespeare Macbeth: — — — — I have

At no time broke my faith, would not betray
The devil to his fellow, — —

Lib er II.

Quam musica habeat vim moralicam.

Valde lubenter, quidquid hac de Musicae moralia vi conscripserim, etiam hic in medium proferrem, nisi spatio angusto ita essem obstrictus, ut hanc tantum minutissimam textus adumbrationem referre possim.

CAPUT I.

De musices apud varios populos usu.

Nulla modo fieri potest, ut hic musicae varius usus totus explicetur, cum partim huc non pertineat, partim vero pro virium mearum tenuitate excedi nequeat. Quam ob rem afferro id tantum, ex quo character nationalis, quatenus musica ad hunc formandum forte agat, perspicuus fit et simul vis musicae moralia. — Cetera vero omitto. —

Viguit musicae usus apud omnes gentes; de Graecis astruit Athaeneus ¹⁾ ita ut indoctus haberetur quisquis huius artis rudis, teste Aristotele ²⁾. Quantam musicae et poësiæ ad homines excolendos vim a Graecis esse putatam, elucet ex multis Homeri ³⁾ locis, qui ita erat musicae amicus, ut inter Achillis clypei duodecim partes, eae soli quatuor dederit partes ⁴⁾. Apud Romanos non infrequens usus a multis autoribus docetur; item apud Hebraeos; apud Syros et Arabas non neglectam artem musicam probat Capitolinus in Vero et Juvenali ⁵⁾. In Ara-

1) Athen. Deipnos. lib. IV.

2) Aristoteles Polit. VIII. 6.

3) Homer. Odyss. VIII. 479—481. — XVII. 380—384. — IX. 2—10. — 15—19. — XXI. 430.

4) Homer. Ilias XVIII. 526 et 27. v. 565—569. v. 587—600.

5) Juvenal. Sat. III. v. 64: — — — — Syrus

Et linguam et mores cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit. —

bia autem non infrequentem musicae usum illud apud Suidam indicat proverbium: ἀράβιος αὐλετής de iis, qui aliquid desinere nequeunt. Apud Aegyptios talis erat usus, ut Moyses, teste Philone ¹⁾ et Clemente Alex. ²⁾ universam ab eorum doctoribus acceperit doctrinam. Et Pythagoras, teste Diogene ³⁾ ab iis musicam doctus est. Mirum igitur est, multos, Diodori sententia nisos, Aegyptios musicam inutilem esse et noxiam credidisse, persuasum habuisse ⁴⁾. Attamen cum Plato ⁵⁾ Herodotus ⁶⁾ et ipse Diodorus alio loco ⁷⁾ plane contrarium dicant, Aegyptios musicam exercuisse negari nequit. — Apud Carmanos, qui Indis contermini, musicae usum testatur Damianus ⁸⁾ et ipsis Turcis jam in priori tempore familiarem fuisse, colligo ex Bellonio ⁹⁾. Cujus musicae usus causam indagandi non est difficile, ubi ad varias affectiones passionesque attendimus, quas varii musicae modi, prout varie sunt usurpati, produxere. Praecipue vero sunt cantilenae, nationibus propriae magni putandae, praesertim cum harum ope character nationalis sese exprimat et in liberos educandos vim exerat vel maximam. Tales, quales modo vocabam, cantilenas apud omnes invenimus nationes, apud Aegyptios ¹⁰⁾ Phoenicios ¹¹⁾, Arabos ¹²⁾, Chinesos ¹³⁾, Gallos ¹⁴⁾, Grae-

1) Philo Jud. de vita Moysis, lib. I.

2) Clemens Alex. Strom. lib. I.

3) Diog. Laertius in vita Pythagorae.

4) Diodor. Siculus Bibl. hist. lib. I. p. 33. et 34. ed. Rhodom.

5) Plato de legibus lib. II. p. 577, cf. Clem. Al. Strom. lib. I. p. 757.

6) Herodot. histor. lib. II. p. 127.

7) Diodor. Sic. l. c. lib. I. p. 15 et 16.

8) Damianus a Goës de divers. urb. Carman. oppugnatione.

9) Bellonius singul. libr. III. c. 48.

10) Clem. Al. Strom. I. 6. p. 757.

11) Sanchoniaton apud Eusebium I. 1. p. 38.

12) Hiob Kap. 36. V. 24.

13) Lettr. edifiant. T. 19. p. 477.

14) Tacitus de mor. Germ. n. 2. — Bibl. univ. T. 6. p. 165. — Tac. An. 4. n. 43.

cos ¹⁾ Mexicanos ²⁾ Peruanos ³⁾ apud incolas Brasiliae ⁴⁾ Islandiae ⁵⁾, Groenlandiae ⁶⁾, Virginiae ⁷⁾, Sancti Domingo ⁸⁾ et Canadae ⁹⁾. Sed praecipue canticis potiori utebantur populi, quod la Nauze ¹⁰⁾ a Graecis perbene demonstrat. Quas cantilenas directe ad temperantiam atque parsimoniam in re familiari agere, quod Fraenklin ¹¹⁾ putat, minime dicere velim, sed potius, hoc tantum eo, quod hominum sensationes corrigantur, fieri posse existimo. Etiam apud Hebraeos hae cantilena in conviviiis maxime honorificabantur, ut Sirach ¹²⁾ ait. —

C A P U T II.

De musices in populos vi excolente.

Quemadmodum musicae sua vis est *πρὸς πάθη*, vehementes rapidosque affectus excitandos sedandosque: ita liberali et ingenuo usu musica *πρὸς ἦθη*, ad morum virtutumque honestatem conducit plurimum. Musica certe est optima morum conformatrix et in melius mutans animorum ferocitatem. Quae vires musices moralicae a medicis minime sunt despiciendae, praesertim cum diaetetica et prophylaxis, ne homo in morbos incidat, multum habeant in quaestu. Quum musica in antiquitate ars esset decoris

1) Mém. de l'Acad. des Inscript. T. 6. p. 165. — Tac. An. 4. n. 43.

2) Theod. de Bry rer. Americ. T. II. 4. p. 123.

3) Hist. de Incas. T. I. p. 321. T. II. p. 56. 57. 145.

4) Voyage de Coreal T. I. p. 199. 203. — Voyage de J. Lery p. 248.

5) Bibl. ancien. et moderne T. II. p. 241.

6) Hist. natur. de l'Islande, T. II. p. 232.

7) Journ. des Sçavans, Mars 1681. p. 46.

8) Hist. genev. des Voyag. T. XII. p. 219.

9) Mœurs des Sauvages T. I. p. 519.

10) La Nauze diss. sur les chansons etc. in den Mém. de Littérat. T. 13. p. 496.

11) Letter to Mr. Newport, in Fraenklin's Experiments etc. on Electric. S. 437.

12) Sirach, Kap. 32. V. 7—9. — Kap. 49. V. 1 u. 2.

in vocibus et motibus, et homo ipse, si sentiendi rationem sensationisque sermonem respiciamus, semper sit idem¹⁾, ex hoc elucet: musicam, nationi cuidam propriam, easdem sensationes etiam in posteros exserere debere. Quam ob rem jam Plato²⁾ musicam partim pueris esse tradendam concludit, ut mitiores et concinniores reddantur et ad agendum dicendumque promptiores, partim in civitate esse usurpandam, ut civiliores et mitiores producat mores. Cantilenae, nationi propriae, optime ejus mores exprimunt, qua ex causa totius populi imaginem praebent. De Platone testatur Cicero³⁾ quod musicorum cantibus mutatis, mutari civitatis mores dixerit. Nec sane immerito, cum Pythagoram confessum esse, plus posse tibicines ad corrigendos mores, quam philosophos, ex Sexto Empirico constet⁴⁾ et ex Plutarcho⁵⁾. Recte Dio Chrysostomus⁶⁾ musicam esse inventam, ait, ut mentes saevitia ac feritate affectas in rectum possit reducere statum. Eandem ob causam Numa Pompilius de diis composuit versus iisque in sacris rite cantatis, ferocissimam gentem ad humaniores transtulit mores⁷⁾. Scribitque quoque Theodoricus ad Boethium, ut musicum mittat, qui dulci sono fera corda gentilium demulceat⁸⁾. Idem prope judicandum est de Gallis, quos Aelianus⁹⁾. (is, qui transfuga vocatur) barbaros ac feroces appellat, qui tamen Bodini¹⁰⁾ temporibus nullis populis humanitate cesserunt, cum maximos suavissime canendi laudes, omnium finitimorum judicio, assecuti dicerentur. Hinc

1) Ueber die bürgerliche Verbesserung der Weiber. S. 102. u. 151.

2) Plato de republ. lib. III.

3) Cicero de leg. II. 15.

4) Sext. Empir. adv. Mathem. lib. IV.

5) Plutarchus Symp. VII. 8.

6) Dio Chrysost. Or. ad Alex. 32. cap. 11.

7) Zuingerus op. vol. IV. lib. III. p. 1141.

8) Theodorici ep. lib. II.

9) Ael. in ep. ad Antiochum Mysopogona.

10) Bodinus de republ. IV. 2.

nonnisi, qui barbarae feritati sunt innuñiti et alieni ab omni humanitate, cum morum cultu civiliore musicam quoque oderunt, sicuti Solymanus, Turcarum imperator, qui illos, a Francisco I. dono acceptos musicos, instrumentis confractis ignique absumtis, veritus, ne hominum animi mitiores redderentur, Gallo remisit. Quodsi vero te non fugit, musicam apud Graecos praecipue viguisse, eam communiorum et simpliciorum, quam alibi, conjunctim esse celebratam cum poësia: facile intelligi potest, illam in Graecis, generis humani quasi adolescentibus, tam magnos potuisse producere effectus, tam in pueris educandis quam in civitate stabilienda. Quam ob rem maximi est momenti illa, quam Polybius ¹⁾ nobis tradidit historia. Qui proprios ex musices usu diutius continuato effectus evenientes tam certos tamque graves censet, ut illam miram differentiam inter mores utriusque populi Arcadiae, quorum alter (Arcadii) ob humanitatem morumque suavitatem celebratur, alter vero (Cynaethii) moribus dissolutis ferisque famam sibi paraverat, a musica sola ducat, quae ab illo diligentissime exulta, ab hoc autem plane fuerit neglecta. Polybius imo musicam solum esse medium putavit, cujus ope populus ille a feritate liberari possit, praesertim cum sanctissimis majorum legibus accurate esset cautum, ut omnes cives ad annum usque trigesimum in ea studia diligenter incumberent. Quae cum ita sint, etsi haud inficias eo, miros plerosque musicae effectus, qui a poëtis historiolarumque scriptoribus perhibentur, perquam esse fabulosas: tamen negandum certe haudquaquam videtur, gratum musicae effectum animum ab affectibus revocare feris, sensibus paullatim accommodare mollioribus atque cum ceteras quoque mentis facultates musica occupet, easque incitet, bonis artibus admodum favere. Tales musicae effectus, quales Polybius narrat, Graeci ubique con-

1) Polybii histor. lib. IV. c. 20 et 21. — Rollin histor. anc. T. IV. p. 538. Cael. Aur. Ant. lect. IX.9. — Athen. Deipnos. XIV. II. — Sabell. II. ennead. 5.

stanter adesse putabant, quod teste Athenaeo ¹⁾ etiam fieri potuit, quippe qui temporibus belli Trojanici modestum cantorum genus et philosophica prorsus morum integritate fuisse affirmet. Porro ex Tyrio ²⁾ constat, agrestes Boeotorum mores musicae studium Pindarique carmina mitigasse. Ut adeo non immerito per musicam nos certo quodam modo moratos fieri voluerit Aristoteles ³⁾ cui hujusmodi cantica, quibus animi a motibus purgarentur, dicuntur μέλα καθαρτικά ⁴⁾. — Omnino enim animadversione dignum est, quod omnes Gallorum cantus ac moduli Jonici aut Lydii fuerint, a quibus tamen Aristoteles et Plato pueros et feminas abstinere ac Doriis modis exerceri voluerunt; Jonicos enim ac Lydios incredibilem vim ad molliendos animos habere putabant. Rectius in Asia minori Jonici ac Lydii prohibebantur, cum coelo Asiatico nihil mollius sit. Utiles tamen esse judicaverunt populis montanis, et qui ad aquilonem positi essent, quorum natura, praeter locorum coelique temperiem ferocior esset atque agrestior. Quam ab rem Ecclesiae Christianae duces olim ac pontifices in sacris laudibus cantus Jonicos ac Lydios vetuerunt, Doriosque solum probaverunt, quibus etiamnum in sacris precibus saepius, quam reliquis uti solemus. Et quemadmodum fera animantia solent a mansuetariis, unguibus ac dentibus detractis, exarmari: sic Jonici ac Lydii cantus hominum ferocium animos, feritate detracta, multo mitiores reddunt ac tractabiliores. — Praeterea, ut morum conformatrix, sic quoque virtutum altrix et expultrix vitiorum efficacissima putabatur musica, et praecipue ad castimoniae honestatem conservandam vim habere eximiam dicebatur. Sic Clytemnestrae pudicitia non prius ab Aegistho expugnari et corrumpi potuit, quam Demodocum, musicum, qui castum amorem in illius animo fo-

1) Athenaeus Deipnos. I. 11.

2) Max. Tyrius Dissert. 21.

3) Aristoteles Polit. VIII. 5.

4) De quibus vide: Saresberiensis Polycrat. I. 6.

vebat, e medio sustulisset, quo factum est, ut Aegisthus Clytemnestra frueretur ¹⁾). Eandem ob causam Phemius ab Ulysse Penelopae uxori custos datus esse fingitur ²⁾ qui coactus canebat (ᾄδειε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκη) non turpes fabulas, sed miserabilem Graecorum reditum a Troja, quia non ut procos ablectaret, sed ut Penelopen custodiret. Quodsi cytharoedi carmina lugubria de maritis absentibus recitarent, fieri non potuit, quin et Clytemnestra et Penelope, quibus insidiae continuo struebantur, animum sibi castum conservarent. — Cassiodoro autem Dorius modus prudentiae largitor est et castitatis effector ³⁾). Ex omnibus ergo fortiter colligi potest, illa, quae Ovidius effert, verba plane esse vera, quod et Herder ⁴⁾ dicit, nempe:

Didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

C A P U T III.

De musices vi in liberorum educatione.

Certe nemo est, quin videat, musicam ad liberorum vires psychicas excolendas maxime esse aptam. Quam animi culturam etsi Reilius ⁵⁾ negavit: tamen, si diutius vixisset, sane illam retractasset sententiam. Mirum, quin dicat ullus, musicam ad hunc scopum assequendum minime esse idoneam. Nihil enim tam humanitati proprium, quam dulcibus modis remitti, contrariis affici. Ita responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem. Idque non tantum in singulis vel naturis vel aetatibus, sed etiam per cuncta diffunduntur studia. Nam in-

1) Homer Odyss. III. v. 262 — 272.

2) Homer. Od. I. v. 326 — 354.

3) Athen. Deipnos. XLV. 6.

4) Herders Briefe zur Beförderung der Humanität. 3te Sammlung. p. 106: Durch Musik ist unser Geschlecht humanisirt worden, durch Musik wird es noch humanisirt.

5) Reil, allgemeine Therapie. S. 574.

fantas, juvenes nec non senes ita naturali affectu modis adjunguntur musicis, ut nulla plane aetas a cantilenae dulcedine sit sejuncta, nisi homines molis corporeae gravitate premantur. Qua ex causa, Aristoteles musicam ad delectationem sedationemque animi passionum multum conferre quum vidisset, pueros eam edoceri commonefecerat. Et Cicero ¹⁾, assentior, inquit, Platoni, nihil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos, quorum dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem; namque et incitat languentes et languefacit excitatos, et tum remittit animos, tum contrahit. Teneros infantium sensus permulcet sonus et crepitaculis vagientes acquiescunt et ipsi conticescunt. Unde Chrysippus proprium nutricibus carmen scripsisse fertur ²⁾. — Quae vis musicae praecipue apud Graecos sese manifestavit, ita ut Montesquieu ³⁾, nullum esse medium melius inventum contenderet, quam musica, quae affecisset, ut Graeci rudes ac inculti mox politi redditi essent atque exculti. Qua re veteribus Graecis prae aliis curae fuit, ut in musica institueretur adolescentia, cujus animos musica arbitrabantur informandos et dirigendos ad τὸ πρέπον, quod conducat musica ad omnia atque ad actionem omnem seriam, praesertim ad discrimina bellica. — Musicam hoc habere institutioni ac doctrinae adversarium solum, quod ratione uti prohibet, jam Aristoteles ⁴⁾ dixit, et Plato ⁵⁾, etiam incommoda mutatae refert musicae. — Cretenses jusserunt libertorum filios cum quodam concentu et melodia primum leges perdiscere, ut ex musica voluptatem caperent et facilius eas memoria complecterentur, ne si quid contra leges admisissent, per ignorantiam se id fecisse possent defendere; secundum, quod illis discendam proponebant musicam, erant hymni in deorum honorem

1) Cicero de legibus II. 15.

2) Castro medicus politicus IV. 14.

3) Montesquieu de l'Esprit des Loix IV. 8.

4) Aristoteles Politicor. VIII. 6.

5) Plato de republ. lib. IV.

facti; tertium, fortium virorum Encomia, teste Aeliano ¹⁾, et Athenaeo ²⁾. Rectius sane Cretenses judicarunt quam Diogenes Cynicus, qui cuidam, musices peritiam commendanti, crasse respondit:

Γνώμῃς γὰρ ἀνδρῶν εὖ μὲν οἰκοῦνται πόλεις

Ἐν δ'οἶκος: οὐ ψάλλμοισι καὶ τερετίσμασιν.

Sic Lacones institutionis gratia affectabant cantilenarum carminumque elegantiam, quibus inerat aculeus, qui excigaret animos spiritusque motu occulto quasi oestro percelleret, quod Quintilianus ³⁾ testatur. Quam ob rem, teste Aeliano ⁴⁾, musicam in puerorum educatione non adhibuerunt. — Apud Romanos quoque majores natu in conviviis egregia superiorum opera fortiumque heroum facta carmine comprehensa canebant, quo per haec ad memoriam virtutis carmina ad eorundem factorum incitamenta juventutem redderent alacriorem ⁵⁾. — Praeterea Platonis erat institutum juventutem musicae disciplinis inter primas artes informari debere, ut hoc modo graviora studia honesta voluptate possint lenire. Institutionem, qui modi musici juvent, Cassiodori iudicio, aestimabantur Dorius ac Lydius, quorum ille prudentiae largitor, hic bonorum effector morum esse dicebatur, quippe qui intellectum obtusum acuat, ipsique terrena nausea gravato coelestium inducat desiderium.

Sed non mutuetur suffragium aliorum populorum, qui, ut Aegyptii (teste Strabone ⁶⁾) et veteres Germani, ad liberorum educationem musicam esse adhibendam aestimaverunt, partim ut liberi moralitate imbuerentur, partim ut cives boni ex iis formarentur. Quum enim cujusvis po-

1) Aelian. var. hist. lib. II. c. 14.

2) Athenaeus l. c. XIV. 11.

3) Quintil. inst. Or. I. 15.

4) Aelian. var. histor. XII. 50.

5) Val. Maximus dict. fact. mem. II. 1. — Cic. Tusc. Quaest. I. et IV.

6) Strabo rerum geogr. lib. 17. p. 814. C.

puli adolescentia illas tantum nationales dictas caneret cantilenas, non fieri potuit, quin juvenes, musica cum poësia conjuncta, sub patriae heroum exemplis praemoniti, honestis immorarentur cogitationibus, diemque totam frigidis rebus minime absumerent. Attamen nunc, cum adolescentia omnia omnibus populis propria musicae genera exerceat et ingenium nationi cuique proprium in deterius plane corruptum sit, etiam unitas effectuum in musica et poësia magna ex parte est amissa, ita ut musica in juvenes minime ad cives bonos formandos, plane vero in liberorum animos excolendos possit agere. Quodsi in pueritia auditus persaepe et tenerrime afficitur¹⁾, constat hanc affectionem permagnum in liberorum evolutionum effectum exserere debere²⁾. Musica liberos adhortationibus quam mollissimis fovet, systema tantum nervosum temperatione quadam imbuit³⁾, sensum ad pulchritudines in omni vita sentiendas excolit simulque eo in corpus agit⁴⁾, atque ex cantilenarum argumento liberi alimentum hauriunt ad augendam mentem, sensum atque imaginationem, ita ut eorum animi semper hilaritate sint impleti⁵⁾. Prae-

1) Jean Paul die unsichtb. Loge, Bd. II. S. 172.... so sehr hängen wir vom Gehör ab, so sehr giebt die äussere Welt unserer innern Lichter und Farben.

2) Jean Paul l. c. Bd. I. S. 45.: Die Muslk trifft schon im jüngsten Herzen (wie bei den wildesten Völkern) nachtönnende Saiten an. — Idem: Levana Bd. I. Brchst. III. 5. §. 60.: Es ist wahrscheinlich, daß die erste Musik vielleicht als unsterbliches Echo im Kinde, den geheimen Generalbass, in den Gehirnkammern eines künftigen Tonkünstlers das melodische Thema bilde, welche die spätern Sätze nur harmonisch umspielen.

3) Leipz. mus. Zeitung. 1804. Jahrg. 7. Nr. 8.

4) Jean Paul, die uns. Loge, Bd. I. S. 72.: Alles Schöne ist sanft; daher sind die schönsten Völker die ruhigsten, daher verzerrt heftige Arbeit arme Kinder und arme Völker.

6) Jean Paul, Levana, Bd. I. Brchst. III. 5. p. 197: Sie (Musik) theilt Kindern nichts als Himmel aus, denn sie haben noch keinen verloren, und setzen noch keine Erinnerungen als Dämpfer auf die hellen Töne.

cipue vero musica in puellorum educatione non est negligenda, quod et Jean Paul dicit ¹⁾. Attamen non sufficit, liberos musicam audire, sed eos instrumenta discere vocemque exercere etiam necesse est ²⁾, sicuti jam Aristoteles ³⁾, dixit. Itaque plane merito Zöllner ⁴⁾, et Pestalozzi ⁵⁾, musicam in liberorum educatione praedicarunt. —

Sed sicuti in animi viribus excolendis omnino fieri solet, sic et hic saepius accidit, ut animus et mens praemature excolantur et sensibilitas musices immodico usu adeo augeatur, ut systema reproductionis et irritabilitatis non sine detrimento exsuperet. Optimo igitur jure Perill. Hufeland monet, ne infantes concentus et dramata melica nimis frequenter audiant. Sic vita psychica et vita animalis antithesin semper habent, cum altera evecta, altera diminuatur ⁶⁾. Ciborum concoctio, nutritio, secretiones minus vigent, quin imo impediuntur altiori meditatione; haec vice versa labat, illis ad majorem gradum evectis. Quod pertinet tam ad musicam quam ad poësiā; quam ob rem Shakespeare ⁷⁾, venerandissimus ille poëta, eleganter et optime corporis statum, praevalente vita psychica, intelligens de Cassio dicit:

Der Cassius dort hat einen hohlen Blick;
Er denkt zu viel; die Leute sind gefährlich.
..... Wär' er nur fetter! — Er liest viel,
Er ist ein großer Prüfer und durchschaut
Das Thun der Menschen ganz.

1) Jean Paul, *Levana* II. 423.: Musik gehört der weiblichen Seele zu, und ist der Orpheusklang, der sie vor manchen Sirenentönen unbezwungen vorüberführt, und der sie mit einem Jugend-Echo bis in den Ehe-Herbst hinein begleitet.

2) Jean Paul I. c. §. 61. S. 197.: Unter allen Instrumenten dient der Erziehungs-Musik die menschliche Stimme am besten.

3) Aristoteles *Polit.* VIII. 6.

4) Zöllner, *Ideen über Nationalerziehung*. Berl, 1804. Theil I. S. 111. sq.

5) Pestalozzi: wie Gertrud ihre Kinder lehrt, S. 94, 114, 170, 181 u. 182.

6) Burdach *Physiologie*. S. 268.

7) Shakespeare *Julius Cäsar*, Akt I. Sc. 2.

Neque minus, neglectis ceteris animi facultatibus, musicae abusus, animi sensus nimis excolit, emollit et languefacit. Praesertim una musicae species, voluptuosa nimirum, nullo loco est putanda et in liberorum educatione plane non adhibenda, ut jam Plato dixit, qui Lydium modum, mollitiem efficientem, e republica sua excludendum esse putabat. Qui enim carminibus et cantibus lascivis capiuntur et magna versuum vel concentuum voluptuosiorum cupiditate ardent: illi vocis gratiam concupiscentiis suis prostituunt et lenociniorum clientulam musicam faciunt. Quae laudabilis disciplinae species ab alieno vitio et ab iis, qui arte divinissima utuntur atque abutuntur, musicis deformari non debet: nescio tamen, quo malo plures nostro seculo hoc musicae genere capiuntur, nisi fortasse, quia sic depravata est natura humana, nitimur in vetitum semper. Nam quid aliud hi faciunt, quam venenata quadam dulcedine veluti Syrenes hominum animos lascivientibus vocibus ac sonis corrumpere et humana corpora in vanae voluptatis gaudia transportare. Quae musicae species sane institutionis nullum habet usum, et cum viriles animos accendere ad virtutem debuisset, induit potius meretricis faciem, dum impudicos conceptus exprimere nititur potius, quam devotionem mentis excitare. Philippus cum audivisset Alexandrum suave et voluptuose canentem, objurgavit eum; quo facto Alexander, masculo delectatus cantu, molles modulationes, ut morum perniciem, est aversatus ¹⁾. Salustius reprehendit Semporniam, quod psalleret elegantius atque voluptuosius, quam necesse esset probae. Scipio et Cato hanc musicae speciem tanquam a Romanis moribus alienam aspernabantur, et Persarum reges musicos hosce inter Parasitos referebant. — Vituperant illi concentus lascivos, non musicam ipsam.

1) Dio Chrysostomus Orat. I. et III.

Lib er III.

Quam musica habeat vim in morbos sanandos.

C A P U T I.

Quomodo musica in corpus aegrotum agit et quam vim fabulosam veteres eae tribuerunt?

Quodsi negari nequit, musicam valde afficere hominem sanum, eo majores effectus animo vel nervorum systemate exaltato et in incitamenta fortius reagente, producere, in nervorum autem statu torpido, in quo vita incitamentis indiget, efficacem praebere stimulum, concludere licet. Arctissimum porro, quod animum et corpus conjungit, vinculum si perpenderis, musicam multis affectionibus morboris tollendis haud esse imparem, sat tibi elucebit. Ex quo patet, musicam in therapia sic dicta psychica medicamen medicis offerre haud despiciendum. Dolendum autem est, rarius justo a medicis in usum eam vocari; licet negari nequeat, haud pauca, quae medicum fallant et vexent, in cura morborum psychica occurrere, tamen monendum est, tutius, quam multorum aliorum medicaminum musicae effectus medicum computare rationibusque omnibus rite perpensis aegro nunquam damnum inferre posse. Medicamen porro tam gratum tamque jucundum sine dubio saepe dignum est, quod longo et taedioso aliorum usui praeferatur, cui opinioni prorsus assentitur Tissot ¹⁾. Non esset, quod hac de re verum medicum admoneremus, nisi quorundam esset superstitiosa opinatio, qui musicam in morbis admittere piaculum judicant plane gentilitium atque profanum. Ego vero, si musicam in morbis non utilem solummodo et necessariam esse atque adeo non sine scelere duntaxat, verum etiam

1) Tissot über Nervenkrankheiten.

cum laude et honestate adhibendam esse comprobavero, commilitiones meos, ne huic idioticae persuasioni assentiantur, edocere velim, quibus rationibus iis, qui illae opinioni ansam dederunt, si forte in sententia perseverent, respondendum sit. Obiter enim ex orationis serie innotescet, speciosas magis esse quam firmas rationes, quibus illi perniciosum suum errorem propugnare consueverunt. Nemo tam erit absona mente, imo a bono sensu alienus, nemo tam corporea mole obrutus, qui ambigat, auditum moderamine sonorum ac dulci concentu mirifice recreari, quemadmodum rudioribus sonis et sensibili vehementiori interdum offenditur, ita ut jam saepe apoplexiae ex solo bombardae sono fuerint excitatae. Properas mollia lintamina aegrorum lectis substernere, ne cuticula offendatur; rosis, floribus, viridibusque arborum ramis circumquaque omnia exornare, ut visus oblectetur; paludes vitare, ne inquinatus aer olfactus corrumpat; linguam abstergis et humectas, potum exhibes gratum et cibaria jucundi saporis, salsamenta exquisita saepe comparas et varia cupedia-rum genera, propter quae terrae saepe et maria lustrantur, quo reficiantur languentes, ac cibi fastidio prospiciatur; non nisi grata et perjucunda amittis colloquia confabulationesque, ne animus commoveatur: et musicam quis excludere audeat, quae sensorii facultatis partem unam eamque non infimam, auditum nimirum, et corpus universum reficit animumque in sua moderatur symmetria?! — Qua re assentior Perill. Hufeland ¹⁾), qui musicam in

1) Hufeland's Makrobiotik, Bd. II. Abth. 2. Nr. 15: Vor allem aber scheint mir in gegenwärtiger Rücksicht die Musik den Vorzug zu verdienen; denn durch keinen Sinnes-eindruck kann so schnell und so unmittelbar auf Stimme, Ermunterung und Regulirung der Lebensoperation gewirkt werden, als dadurch. Unwillkührlich nimmt unser ganzes Wesen den Ton und Takt an, den die Musik angiebt, der Puls wird lebhafter oder ruhiger, die Leidenschaften geweckt oder besänftigt, je nachdem es die Seelensprache haben will, die ohne Worte, bloß durch die Macht des Tons

morbis valde commendat. Medicus enim, arte sua haud indignus minime sibi persuadebit, medicaminibus adhibitis, datis diaeteticis praescriptis, ac si tantum ex corpore causas nocentes promoverit, satis jam fecisse; multum et in morbis vi animi, immediate quidem et sensuum ope posse effici: immo vero saepissime non nisi isto modo morbum debellari posse putabit. — Sed ut musicam tamquam sanatricem ad pellendos corporis animique morbos adhibere possimus, medicus, ab empirismo abhorrens, tam varia instrumenta, quam sonorum modos, rhythmos, concentuum genera omniumque horum effectus cognoscat et penitus et domi inspiciat plane necesse est, ut aegroto, pro sua cuique indole, instrumentis concentuumque generibus, statui corporis morbo optime congruentibus, mederi studeat. Nam, ut Horatius canit:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Cuivis vero medico statim in mentem veniet, qua ratione musica in corpus aegrum agat, et hanc ob rem ad libr. I. cap. 1. respiciamus necesse est, quia ratio, qua musica in corpus sanum et aegrum agat, semper eadem est. Praecipue vero illud est etiam atque etiam premendum, quod musicae effectus pro lubitu moderari possimus, et quidem ita, ut nulli alii effectus secundarii accedere possint. Praecipue musica duarum legum ope non specificè et directo, sed indirecte eo, quod animi hilaritatem excitet, in corpus aegrotum agit. Quae leges sunt sympathia et antagonismus, de quibus jam est dictum. Atque ad illas respiciens breviter animi hilaritatem attingam, quippe quae, a modica adducta, permultis medeatur morbis. Hilaritas et musica laetitia omnibus in morbis optimum est reme-

und der Harmonie, unmittelbar auf unser Innerstes selbst wirkt und dadurch oft unwiderstehlicher hinreißt, als alle Beredsamkeit. Es wäre zu wünschen, daß man einen solchen zweckmäßigen Gebrauch der Musik mehr studirte und in Ausübung brächte. —

dium, quod Hippocrates ¹⁾ jamjam dixit: ἐν ἀπάσῃ νόσῳ τὸ εὖ ἔχειν ἀγαθόν. Quam ob rem plane est in aprico, laetitiam energiae, nullo obstaculo in actione sua impeditae, ideoque in majorem perfectionem nitentis esse signum. Musica autem non solum eam ob causam, quod perturbationum destruit focum, sed et ea de re, quod magnam habet vim ad animi motus jam excitatos mitigandos, et quod prohibet, ne erumpant, saluti erit. Qua in animi hilaritate longaevitatis inest arcanum, quippe quae potentias in animum noxie agentes cohibeat et corporis receptivitatem ad contagia recipienda plane exstinguat. Experientia enim docet, talem animi tenorem concoctionem humorumque circuitum accelerare, ita etiam transpirationem augere cutaneam, qua residua ex corpore noxia eliminantur. Qua re minime est mirandum, Americanos musicam in omnibus fere morborum speciebus adhibere, quo efficiunt, ut aegroti partim animo hilari fruantur, partim perturbationes, ne morbos in decursu reddant graviores, plane avertantur. —

Veteres hac in re facem nobis praetulerunt, et licet ficta multa ac fabulosa crediderint, eaque multis laudibus extulerint: tamen musicae vim talem, qualem nunc sese praestet, aestimasse atque in oculis habuisse eo ostenderunt. Qui, quotiescunque musicam adhibuerunt ad morbos expellendos, semper eam cum poësia conjungebant, quippe quae vi mirabili atque inexplicabili morbis possit mederi. Qua re antiquitas tam carminibus quam incantationibus vim mirabilem ad sanandos corporis mentisque morbos inesse, semper credidit, quod et nunc adhuc ab hominibus, omni doctrina educationeque carentes, certa pro re aestimatur. Sed nemo, edepol, ita ab omni ratione erit derelictus, qui, carmina incantationesque talem habuisse effectum, unquam credere potuerit. —

Sic Plinius ²⁾: dixit Homerus, ait, profluvium san-

1) Hippocr. Aphor. sect. II. aph. 33.

2) Plinius hist. nat. XXVIII. 2.

guinis vulneratae feminae Ulyxen inhibuisse carmine.“ Quae verba Keuchenius ¹⁾, ex Homero ²⁾ allegat. Sic apud Heliodorum ³⁾, sanguis Oroondatis carminibus et incantationibus stetisse dicitur. In quam sententiam Sammoniacus ⁴⁾, docens, quomodo nimius sanguis menstruus sisti possit, versus scripsit. Sic Theocritus, Catullus et Virgilius incantamenta amatoria fecisse dicuntur, quorum ope amorem cujusvis feminae sibi conciliare sese posse crediderunt. Quorum illa Theocriti atque Virgilio aetatem adhuc tulere ⁵⁾. Et Cato Censorinus ⁶⁾ verba quaedam ad dolores mitigandos et coxendices luxas laudat; Varro ⁷⁾ verba a Saserna jussa accommodat, quibus podagram expulsi. Lienosos quoque carmine curari scribit Plinius ⁸⁾. Hadrianus, teste Dio Cassio, imperator medicinaeque peritissimus, aquam omnem intercutem quibusdam incantationibus ferrum e corpore et vulneribus eduxisse fertur ⁹⁾. Silius Italicus ¹⁰⁾ scribit, Synalum, Hannibalis medicum incantationibus ferrum e corpore et vulneribus eduxisse! Mirum est, quod Antonius Benivenius

1) Keuchenii Prolegom. ad 9. Seren. Sammon. p. 67. 59.

2) Homeri Odyss. XIX. 455—458.

Τὸν μὲν ἄρ' Ἀυτολύκου παῖδες ἀμφιέποντο,
Ὡς τεύχην δ' Ὀδυσῆος ἀμούμενος ἀντιθέοιο
Δῆσαν ἀπισιαμένος ἐπ' αἰοιδῇ δ' αἶμα κελαινὸν
Ἔσχεθον.

3) Heliodorus hist. Aethiop. lib. IX.

4) Seren. Sammon. de med. praec. saluberrima cap. 33.

Quodsi foeminei properabit sanguinis imber
Est qui frustra molae percussu decutit uno,
Quorum aliquid lanis tectum ad praecordia nectit.
Haec simul incantans, sisti debere cruorem,
Ut lapis ille viae solitos jam destitit orbes.

5) Broekh ad Tibull. I, 2, 41 et I, 9, 17, 59.

6) Cato de re rustica. cap. 160.

7) Varro de re rustica. lib. I. cap. 2.

8) Plinius h. n. XXX. 6.

9) Tiraquellus de nobil. et jure Primigen. cap. 31. Nr. 301.

10) Silius Italicus Punicorum lib. V.

tradit ¹⁾), sagittam sinistrae scapulae cujuspian militis ita pertinaciter inhaerentem, ut nullis artis medicae remediis inde avelli posset, carminibus vulneri insusurratis ex osse rediisse, militemque paucis post diebus consanuisse!!! —

Multa adhuc exstant hujusmodi exempla; sed omitto illa, noloque plura, cum omnia fidem superent et vana superstitiosa sint, licet Marcellus ²⁾ ita canat:

Gramine seu malis aegro praestare medelam
Carmines seu potius, namque est res certa saluti
Carmen ab occultis tribuens miracula verbis.

C A P U T II.

De illis, ubi recte musica est adhibita atque adhibenda, morbis.

Quem non blanda juvent varii modulamina cantus,

Huic jecur et renes, aegroque corda stupent:

Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes

Afficit, ac melicae nobile vocis opus.

Tange lyram digitis: animi dolor omnis abibit

Dulci sonum reficit tristia corda melos. — EOB. HESS.

I. Statuendae sunt primum indicationes quaedam et contraindicationes ac regulae, quibus securior et efficacior evadat musicae usus. Quamvis perdifficile sit, generalia constituere principia, tamen, nisi mea me sententia non fallat, sequentes praecipue notatu dignae mihi esse videntur.

1) Idiosyncrasia. Si antipathia contra omnem musicam, quod raro contingit, aut contra sonos singulorum instrumentorum aderit, omnino ad haec ratio erit habenda. Satis est cognitum, Mozart buccinae sonis male fuisse affectum, (cf. lib. 1. cap. 5. A. 1.)

2) Aegri temperamentum ac receptivitas. Jam Cicero ³⁾; medico diligenti, inquit, priusquam cone-

1) Benivenius de abditis ac mir. morb. et san. causis. cap. 26.

2) Marcellus in fin. libri de medicament.

3) Cic. de Oratore II, 186.

tur aegro adhibere medicinam, non solum morbus ejus, cui mederi volet, sed etiam consuetudo valentis et natura cognoscenda est. In iis, quibus est receptivitas nimis aucta ut sonus ne levissimus quidem, non feratur, instrumenta et musica naturae vehementis aut secantis evitanda erunt. Sic observatum est, harmonicae sonum malo hysterico ansam praebuisse. Nonnunquam est receptivitas minuta, imo penitus extincta. In diversas hominum classes diversa musicae genera et instrumenta prae ceteris vim suam habebunt. In rusticos musica valde exaltans idem valebit ac in artifice symphoniae artificiosissimae. (cf. lib. I. cap. V. A. 1 et 3.)

3. Inter musicam incitantem et sedantem differentiam statuere, medico practico utilissimum est, quod et Tissot ait. Musicam, absolute sedantem nunquam esse posse, facile intelligitur: eo vero, quod in animum affectibus agitatedum novam inducit idearum congeriem lenioresque in eo procreat sensus, omnino animus sedatur et mentis corporisque functiones coërcentur et quasi deprimuntur a musica. Quod si spectamus, musicam in usum vocabimus lenem, suavem, tardam, praecipue soni minoris. Ubi autem celeriores idearum vicissitudinem inducere, mentis actiones omnesque functiones vitales fortius excitare statuerimus, indicabitur musica fortis, cum strepitu validiori, celeriorique temporis modo incedens. Effectus tandem docebit medicum, an transeundum sit a forti musica ad lenem, vel vice versa, nec ne.

4. Medicus medicamen adhibendum rite cognoscat oportet, ne vanae et ridiculae ignorantiae opprobrio sese exponat. Musicae ergo doctrinam medicus ne gustet primis tantum labris et a limine quasi salutet, sed ut ad altiores ejusdem cognitiones adscendat, praeceptore bono magnaue discendi amore est opus, ita ut, regulis de sonis singulis, de rhythmo ceterisque jam explicatis omniumque horum effectum rite perceptis, ipse occasione data, ut tutius scopum assequatur, lege artis sonos componere haud nequeat. Vox humana, cum pulcherrimam

figat musicam valdeque moveat animum, saepissime in usum est vocanda a medicis.

5. Melodia et harmonia simplex, languide incedens et saepe reiterata, receptivitatem totius systematis nervosi ita diminuit, ut somnum afferat audienti aegro, quod, cum musica speciem tantum simplicitatis aegro praebeat, ex animi defatigatione satis est declaranda.

6. Rhythmus, si in musica ita praevaleat, ut ejus efficacia eo oriatur, tum adhibenda est ad musculorum contractiones excitandas, mutandas, augendas, etsi debilitas adsit magna; illa autem musica, rhythmici praevalentis ordine carens, motus diminuit et suppimit.

7. Medicus sonos, melodias, instrumenta etc. indaget oportet, quae praeprimis aeger amet; quo facto securius in eundem musica agere valebit et ideas, aegro inde a juventute pergratas ciebit, quod et Herder¹⁾ dixit.

8. Si aeger ipse artis divinae sit peritus et haec ad vitam tolerandam aegro tam sit necessaria, quam spiritiosa aliis, hoc est minime a medico negligendum. Quodsi aeger sonos ipse componat, sua ipsius audiat opera necesse est, quod omnia ad illum, ex quo sunt effluxa, animum ac sensum reagunt.

9. Quo major morbus et receptivitas systematis nervosi adaucta est, eo magis musica agat, leni concentu incipiamus, sensim sensimque ad fortiores transgrediamus musicam necesse est. Si musicae ope ad oppositos aegrum ducere velis sensus novamque incitare idearum associationem, conveniet, ut primo, quo aegri fiduciam quasi acquiras, musica utaris sensibus, quibus ille indulgeat, potius congruente, et sensim sensimque tandem ad oppositam transeas.

1) Herders Geist der hebräischen Poesie, Bd. II. p. 266. sq.: Wenn überhaupt Tonkünstler die Lieblingstöne und Gänge einzelner Menschen studirten und nachher zur höchsten Wirkung auf dieselben verwendeten, welche Wunder könnten sie auf diese einzelne Menschen wirken.

10. Aegrum musica durante attente observet medicus necesse est, ut de ea ulterius adhibenda et mutanda rite judicet. Pulsus aegri, referente Tissot, dum musica durabat, saepe inveniebatur plane afebrilis.

11. Modi applicationis; saepissime nonnisi aliorum remediorum psychicorum connubio musica erit saluti; alio tempore nullum aut perexiguum effectum, alio magnum praestabit. Fortius animum movet musica repentina, aegrum opprimens, fortius tempore nocturno ¹⁾ fortius musicis latentibus. Quaedam et sunt diversitates in singulis morborum speciebus. Sic e. g. nocebit in accessu hypochondriaco, quum aegrotus ipse musicam tunc exerceat; nam moduli musicae, quod animo molestiam exhibent, reagunt in aegrotum et malum eo magis reddent pejus. In hysteria instrumenta, quae sonos edunt secantes ac penetrantes, ut harmonica, evitanda erunt. — In reconvalescentiae stadio musicam plurimum conducere, notum est.

12. Postremum morborum ipsorum rationem esse habendam credo. Minori erit effectu salubri musica in nonnullis corporis morbis, et organicis fere nullo, ut in morbis inflammatoriis vel sthenicis. In multis autem systematis nervosi morbis, praecipue in diversis animi affectibus, porro in morbis asthenicis, in erethismi et torporis statu, nonnullis regulis rite perspectis, praeclarum nobis offert medicamen, idque eo magis, quo magis affectus animi noxii erunt accusandi.

1) Shakespeare, der Kaufmann von Venedig, Akt V. Sc. 1.

Porzia. Mich dünkt, sie klingt viel schöner als bei Tag.

Ner. Die Stille giebt den Reiz ihr, gnäd'ge Frau.

Porzia. — — — — — Mir däucht

Die Nachtigall, wenn sie bei Tage sänge,

Wo alle Gänse schnattern, hielt' man sie

Für keinen bessern Spielmann als den Spatz.

Wie manches wird durch seine Zeit gezeitigt

Zu ächtem Preis und zur Vollkommenheit.

II. Morbi ipsi, ubi musica adhibenda est.

A. Morbi acuti.

a) Febres.

1. Febres asthenicae s. nervosae. Musicam dignissimam esse, quae in his morbis saepius vocetur in usum, elucet ex iis exemplis, musicae efficaciam testantibus, a Tissot ¹⁾ Reil ²⁾ observatis. Agrypniam, soporem, varios motus convulsivos sustulit musica. — D. Denis solius musicae ope febrem cum catalepsi incedentem, plane sanavit ³⁾. Sic Oesterdyk Schacht ⁴⁾ contra agrypniam adhibuit musicam. — In commentariis Academiae Parisiensis exempla narrantur, quibus, musicam febribus nervocis mederi posse, probatur ⁵⁾. Praecipue musica hic anxietatem ac delirium, a statu nervoso potius, quam a sanguinis congestionem pendentem, sedat et mite jucundeque ad somnum incitat, qui effectus eo magis erit expectandus, quo majore desiderio musicam audiendi aeger flagrat. Quodsi sopor ex nervorum ac cerebri torpore exoriatur, tum soni tubarum maxime adhibendi erunt, quod partim magnum nervi auditorii incitamentum maxima vi agit in cerebrum, partim quod, cum nervus ille febre nonnunquam male afficiatur, crisis praeparari ac cophosis secundaria prohiberi potest.

2. Febris intermittens nervosa. Experientia docet, omnia quae imaginationem feriunt, febrem intermittentem non raro extinguere. Qua ex causa, et musicam hic remedium optimum esse posse, concedi debet, quod etiam experientia testatur ⁶⁾. Et Arnaldus Villanovanus ⁷⁾ melodias hunc ad morbum sanandum conferre, scribit.

1) Tissot, über Nervenkrankheiten. Bd. 3.

2) Reil's Fieberlehre. 3ter Bd.

3) Goulard, Sammlung merkwürd. Fälle, p. 80.

4) Ej. institut. med. pract. cap. II. §. 39.

5) Mémoires de l'Acad. roy. d. sciences. 1707 et 1708.

6) Heuermann's Bemerkungen. Bd. I. — Unzer's Arzt. Bd. VI. S. 255. — Sauvages, Nosol. Meth. Bd. II.

7) Arn. Villanov. de regimine quartanae.

b) Inflammationes et morbi contagiosi.

1. In inflammationibus et morbis sthenicis, qui a minimo jam stimulo magis exasperantur, et in omnibus morbis, qui ob excedentem vel auri vel totius systematis nervosi sensibilitatem incitantia plane recusant, musicam vel plane non, vel cautissime in usum vocandam esse, satis constat.

2. Morbi contagiosi. Nota est res, constitutionem epidemicam et contagia nonnulla eo facilius corpus corripere, quo magis animi affectibus vexatum sit, et vice versa corpus, animi statu placido et tranquillo, esse firmatum. Quo fit, ut diatheses morbosae plurimae prohibeantur musica, quippe quae homines debiles, quavis re nimis affectos, restauret, torpidos excitet, animi perturbationibus vexatos placet, iisque, qui corpus animumque debilitarunt, ne pessumdentur, optime consulat. Quodsi tantum musicae vis eximia respiciatur, qua formidinem curasque fugat, animi hilaritatem ita restituit, ut homines aequam rebus in arduis servant mentem, sperent infestis rebusque angustis animosi atque fortes appareant ¹⁾: tum certe mirum, quin dicat ullus, musicam non solum in bellis infausto eventu morbos non prohibere, sed etiam omnino morbis contagiosis et pestilentia non posse mederi. De pestilentia exstant multa exempla, praecipue in antiquitate. Sic Thaletas Lacedaemones adiit, eosque musicae vi pestilentia liberavit ²⁾. Sic Homerus ³⁾, pestem, quae in Graecorum castris grassabatur, musica fuisse refert sanatam. Jam Mercurialis ⁴⁾ nihil aliud fuisse existimat musicam illam Thaletae et horum apud Homerum militum, nisi spem, gaudium et laetitiam, quibus fieri, ut animi et corpora valentius pugnent adversus morbum pesti-

1) Horat. Od. II. 3, et II. 10.

2) Plutarchus de Musica. c. 20.

3) Homeri Ilias I. 471—473.

4) Mercurialis de pestil. cap. 22.

ferum. — Novis in temporibus Diombroek ¹⁾ ipsam pestem a musica sanata esse observavit. —

B. Morbi chronici,

Jam in antiquitate musica cum poësia conjuncta in morbis chronicis a Pythagora et ab Asclepiade adhibita est, teste Galeno ²⁾, quod Pindarus ³⁾, etiam scripsit, dicens, Aesculapium μελακαῖς ἐπαιδαῖς medicinam adhibendi multos curasse. Apud Jambilichum ⁴⁾, musica creditur multum conferre ad sanitatem, si quis ea, quomodo convenit, utatur. Aelianus ⁵⁾ refert, nonnullis morbis musicam mederi. Apollonius Carystius ⁶⁾ dixit, sua aetate permultos et praecipue Thebanos musica morbos sanare consuevisse. Naturalem musices vim Strabo et Quintilianus ⁷⁾ non ignoravit, qui eam corporis morbis mederi censet. Salomon, teste Josepho ⁸⁾, incantationes instituit, quibus aegritudines soleant mitigari.

a. Morbi systematis nervosi.

Magna exstat copia exemplorum, quae, homines talibus affectos malis maxima ex parte, aut huic remedio soli sanitatem restitutam debuisse, aut certe inde levamentum impetrasse, plane declarant.

1. Auditus Morbi. —

α. Cophosis est morbus paralyticus, qui nonnisi incitamentis validissimis iisque potissimum directe in n. auditorium influentibus sanandus est. Qua ex causa sonis, clarissime clangentibus morbum adgrediamur necesse est.

β. Dysecocoea et surditas vel ex n. acustici stupore vel ex membranae tympani laxitate ⁹⁾, vel ex ejus nimia tensione ac rigiditate excritur. Quo in morbo musices effectum mechanico in aurem optimo eventu uteris, quod

1) Diombroek de pest. Naeomagiensi. II. 7.

2) Galenus de sanitate tuenda I. 8.

3) Pindari carminum od. 3.

4) Jambilichus de vita Pythag. cap. 28.

5) Aelian. var. hist. IV. 15.

6) Apollonius hist. mirabil.

7) Quintilianus inst. Or. I. 16.

8) Josephus Antiquit. VIII. 2.

9) Albrecht de effectu mus. §. 314.

vel laxum tympanum strepitu validiori tenditur ejusque motu adaucto soni tremores facilius excipiuntur et conducuntur. Mulier quaedam surda, dum intra conclave tympanum pulsaretur bellicum, verba quaevis clare audiebat. Qua re maritus ejus tympanistam pro servo domestico conduxit, ut illius ope interdum cum uxore haberet colloquia ¹⁾. Jam Asclepiades surdos tuba curasse dicitur; quod vero, quasi tubae sono ei modulis et praestiterit, multi non intelligere velint, sed rem ideo in fabulam esse receptam credunt, quod instrumento, in tubae formam concinnato, auribusque surdi indito, majorem sonorum verborumque unitatem, varia percussione auctam, procreasset.

γ. Paracūsis, a n. acustici nimia sensibilitate saepe oriens, sonis lenibus, aequaliter reiteratis, quo receptivitas diminuitur, vis reagens vero augetur, sananda erit. Effectus forte remanens a torpore magis, quam ab erethismo pendens, debellandus est.

2. In Asphyxia nervosa multi jure in usum commendarunt musicam, quae non solum auris sed etiam mentis revocet functiones. Quodsi tecum reputes, hoc in statu auditum diutius quam alios sensus remanere, et, quamvis aegri plenam mortis effigiem afferant, tamen lugentium sermonem aure percipere, musicam, ut expergescant et in plenum excitentur vitam aegri, adhibendam esse, satis elucet.

3. Spasmi et convulsiones. Quos ad sanandos musica prudenter adhibita multum confert, non solum, quod animum oblectando causas psychicas prohibet, sed etiam quod longiori ejus usu sensibilitas anomala, cui saepius morbus spasmodicus innititur, ad normam reducit. Desbout tradit, virginem menstruorum accessu convulsionibus etc. correptam, multis medicaminibus frustra tentatis, symphonia bis inter accessionum spatium cantata, mox esse

1) Willis de anima brutorum. P. I. c. 14.

delectatam, et denique esse sanata¹⁾. In spasmo vesicae urinariae nonnulli musicam commendarunt²⁾.

4) Hysterismus et Hypochondriasis. Hoc in morbo musica permultum valet. Bourdelot mulierem hystericam musica radicitus sanavit³⁾. Talem faustum eventum observavit et Pomme⁴⁾, qui musica adhibita paroxysmos mitigavit. Beker (l. c.) vidit feminam hysterismo leviori jam ex longo tempore laborantem carminibusque nonnullis decantatis sanata. Egomet ipse feminam hic Berolini novi, quae, licet jam dudum hysterico laboraret malo, tamen musica adhibita saepeque reiterata ita in integrum est restituta, ut spasmodorum paroxysmos nunquam velle revertere, mihi videatur. — Alii plura accommodant exempla. Fehrius⁵⁾ hominem maxime hypochondriacum eo sanavit, quod, quum hic remedium praesens ab eo peteret, cantum ei haud dubie jucundissimum praecinebat; qua re aegrotus tantopere affectus est, ut ridens e lecto surgeret et sanatus esset. Quodsi vero praecipue sensus communis perturbatio adsit, tum musica maxima erit medela et non solum antispasmodicum et alterans, sed et derivans et antagonisticum medicamen habenda. Quantum hic certa jam rhythmica lex valeat, ex eo colligi potest, accessus hypochondriacos solummodo jam numeratione continuata singulorum numerorum 1. 2. 3. aequalibus intermissionibus, esse prohibitos.

5. In Epilepsia teste Quarino⁶⁾ paroxysmi et convulsiones comprimuntur et saltem mitigantur.

6. In Nymphomania Bourdelot (l. c.) effectus magnos a musica observavit.

7. In Hydrophobia quoque musicam salubrem sese

1) Blumenbachs Bibliothek. Bd. 1, p. 707. Nr. 412.

2) Scaliger. Exerc. p. 160. Bonnet Medic. septent. p. 160.

3) Bourdelot Histoire de la Musiyue, chap. 3. p. 48.

4) Pomme traité des vapeurs. T. I. p. 16.

5) Fehrius Miscellanea acad. nat. cur. abs. I. Decs. II.

6) Quarinus animadvers. pract. in div. morbis.

praebuisse dicunt, quod vero vix alio modo fieri potest, nisi animus exhilaretur et periculi metus, qui in stadio infectionis morbi eruptioni admodum favet, plane evellatur. Sic de Sault hoc in morbo musicam optimo cum eventu sese adhibuisse tradit ¹⁾).

8) In Chorea S. Viti musicam esse medicamen praestantissimum, omnibus hanc usque ad aetatem experientiis constat. Jam in medio aevo, morbum hunc a musica elevari, observatum est a Bodino ²⁾), qui aegrotos ad lasciviam et saltationem impelli tradit; deinde medici numeris ac modis gravioribus usi sunt, idque sensim fecerunt, quousque aegroti modi ac numeri gravitate plane conquieverunt. Alibi ³⁾ refert Bodinus, quos ad septentrionem furor invadit hi assidue rident aut saltant; curatur autem morbus fidibus et cantu primum incitante, deinde sedante. Teste Camerario ⁴⁾ morbus hic bellico tympano et fistula bellica sic curabatur, ut aegroti, immensis saltationibus viribus privati, conciderent sensimque sanarentur. — At tamen remediis antispasmodicis ob vim suam sedantem omni jure omnino est adnumeranda musica; sed alias quoque vires eae inesse nobis ignatas, quibus in hunc morbum proprio modo agat, observatio a medico anglico R. Woods extra omnem dubitationis aleam posuit ⁵⁾).

9) Cui morbo congruus est morbus ille fabulosus Tarantulismus dictus, cujus symptomata cum illis de melancholia, hypochondria et praecipue de chorea S. V. similitudinem quandam habere dicunt, qui vero morbus, ut hydrophobia a canis furibundi morsu, ab araneorum genere, Tarantulae dicto, ictu originem traxisse fertur. Teste Camerario ⁶⁾ et Alexandro ⁷⁾ tarantularum morsus Ro-

1) Tissot med. Schriften. Bd. IV. p. 732.

2) Bodinus Daemonia II, 4.

3) Idem de Republica V, 1.

4) Camerarius oper. succiss. cent. II. c. 81.

5) Hufelands Journal, Jahrg. 1817. Stück 5. Nr. II.

6) Camerarius meditat. hist. cent. II. c. 81.

7) Alex. ab Alex. Genial. Dier. II, 17.

mae plerumque innoxius, sed in Apulia, nisi medicina celeriter adhiberetur, lethalis erat. Camerarius veritatem oculario testimonio confirmat; qui cum per loca illa diutino situ squallida et ardore solis ferventia cum aliquot comitibus iter intenderet, undique oppida et vicos aliatympanis, nonnulla fistulis, pleraque tibicine consonantia audivit. Qui effectus in eo consistit, ut vehementissime saltare incipiant, nec quiescere prius possint, quam viribus pene omnibus exhausti sudoreque maximo madentes in terram ceciderint. Qua in sanatione plurimum labori, sudori animique hilaritati tribuendum: sed id ad musicam pertinet, ut certus sonus certo veneno conveniat, qui unus eos ad saltandum impellit, et cui tantum abest, ut resistere queant, ut ne in arctissimo quidem sopore, quo multi corripuntur, cuique pellendo nihil aliud sufficit, manere possint, cum sonus veneno ipsorum accomodatus adhibitus fuerit. Multi hujus rei injecerunt mentionem, inter quos tamen Kircherus ¹⁾, Schottus ²⁾, Porta ³⁾, Camerarius et Alex. ab Alex. primas obtinent, Interim Morhofio ⁴⁾ assentior, qui fatetur, in tarantulis singulare aliquid et paradoxon videri, non facile ingenio humano explicandum. Quin etiam, quod multis haud mirum videbitur, plurimum ab autoribus mediæ ævi hac de re effatum vanum ac superstitiosum minimeque esse dignum existimo, quod etiam atque etiam apud musicae vim in morbis declarandam prematur, quamvis Mead ⁵⁾ et Baglivius, qui etiam melodiam reliquit, ad quam saltatio esset instituenda, hanc rem minime esse fabulam contenderint. Ceterum tota res jam dudum ab autore oculario, cui fidem magnam habere debemus, refutata est. (Friedrichsen im Freimüthigen, 1805.) — Cetera omitto.

1) Kircheri ars magnetica.

2) Schottus Magia Phono-Jatrica.

3) Porta Magia natur. II, 21.

4) Morhofius Polyh. T. II. lib. I. c. 2. §. 6.

5) Rich. Mead über den Biss der Taranteln.

10) In doloribus omnibus leniendis jam Avicenna ¹⁾ musicam praedicavit. Et Horatius ²⁾, dicit:

Avertit morbos, metuenda pericula pellit.

Ipse Galenus ³⁾, musicam dolores sedare affirmat, seque plurimos aegrotos singulis annis sanasse refert, eos duntaxat ad proportionem ac temperamentum musica reducendo. — Hic antagonismi ac hilaritatis ope fieri potuit, ut aegrotus eo facilius sanus existeret, quo fortius antagonismus cum laetitia erat conjunctus. Quodsi nimirum totum occupat animum musica, dolores minus sentiantur necesse est ⁴⁾. Qua re musica eo majorem habebit vim ad mitigandos dolores, quo magis nervorum receptivitas ad somnum usque diminuitur et non solum doloris sensatio, sed etiam ejus causa proxima tollitur ⁵⁾. — Unde fluit musicae vis:

11. In Ischiade et Podagra, ubi dolores et morbus ipse praecipue antagonismi lege curantur. Jam Martianus Capella ⁶⁾ musicam ita loquentem introducit: Quid? Afflictionibus corporum nonne assidua meditatione succurri? — Ischiadas, qui nesciat expelli aulica suavitate? De dolore ischiadico consentiunt alii, ut Gellius ⁷⁾, qui musica dolores ischiadicos demulceri scribit. Ismenias Thebanos plurimos Ischiade laborantes tibiae sono incolumitati restituisse fertur ⁸⁾. Teste Athenaeo ⁹⁾ illi, qui vexabantur coxendice, eo cruciatu liberabantur, si quis, dolore urgente, tibiis Prygiam modorum harmoniam caneret. Et Cael. Aurelianus ¹⁰⁾: alii, inquit, cantilenas Ischia-

1) Avicenna Fen. I, 30.

2) Horat. epist. II, 1.

3) Galenus de san. tuenda I, 2.

4) Tissot l. c. p. 721, 736.

5) Campbell de mus. eff. in dol. len. aut fugandis.

6) M. Capella de nuptiis Phil. et Merc. lib. IX. p. 313. 5. 4. 19.

7) Gellius noctes Att. IV, 13.

8) Böthius de musica lib. I.

9) Athenäus Deipnos. XIV, 10.

10) C. Aurelianus, Chron. V, 1.

dicis adhibendas probaverunt.“ Sic Philistonis frater ¹⁾ scribit, quondam fistulatorem loca dolentia decantasse (quod Galenus *καταυλεῖν τοῦ τόπου* vocat). Alii aegrorum venas rhythmorum collatione pensabant, ut de Herophylo testatur Capella. Quo ex musicae in medicina usu ortum crediderim, quod olim remedia aegris praecinere dicerentur ²⁾. Apollonius Carystius (l. c.) musicam refert Ischiadem et morbum comitiales sanasse. — Albertus, Bavariae dux, podagra laborans, repositis curis ceteris, sectatus musicam, assiduis cantibus ac sonis animum oblectavit. Et Gesnerus de se ipso, cum per anni spatium jam malo ischiadico laborasset, Itali cujusdam musica ad saltandum commotum eoque modo hebdomadis spatio praeterlapso sanatum sese fuisse fatetur. Et Bourdelot ³⁾ sic multos curasse homines, ab hoc malo vexatos, praedicat.

12) Et in Magnetismo animali musica apud Franco-Gallos ⁴⁾, adhibita est ad curandos homines, morbis nervosis laborantes, ad quem scopum et Kluge ⁵⁾ musicam commendat.

Ex propositis satis constat, parvam non habere musicam vim medicatricem et mitigantem in systematis nervosi affectionibus, praesertim ut vidimus in spasmodicis. Liceat mihi exemplum adhuc adducere, ubi musica in illo, ubi aegroti mox rident mox lacrymant, spasmo multum praestitit. Quum nimirum in domo, ubi habitabam, puellam hoc morbo laborantem compertum haberem, pulverem herbae Artemisiae vulgaris, periculum faciendi causa, longum per tempus sed parvo cum usu adhibebam. Quondam vero, cum forte tibia cecinissem, illico spasmi sensim sensimque mitigabantur; quod cum tres per menses, ubi spasmi rarissime revertabant, continuo pertractassem,

1) Philist. de adjutoriis. lib. XXII.

2) Macrobiani somn. Scip. II, 3.

3) Bourdelot l. c. p. 50.

4) Caulet de Veumorel Aphorismes T. I. §. 302. T. II. p. 45.

Jussieu in Böckmanns Archiv. Stück VII, p. 13.

5) Kluge animal. Magnetismus. S. 399.

puella plane erat sanata et usque ad hoc tempus a malo spasmodico minime correpta est.

b. Morbi psychici.

Quum invicem animam et corpus compati constet, et interventu animae sic corpus curari, ut, interventu corporis, curetur medicamentis anima: nemo dubitare potest, quominus praecipue mentis animique morbi musica curentur. Quibus in morbis musica, quae indirecte tantum in corpus ejusque morbos agit, directum habet effectum plane specificum. Quatenus animi affectus ad statum mentis morbosum pertinent, etiam caput illud (L. I. cap. IV. B. 2.) huc spectat, in quo de musicae vi in animum sedante loquutum est. Quum musicam in maniae et melancholiae diversis speciebus maximam habere vim medicatricem in aprico sit, ideo quod contrarias animi affectiones magno gradu efficere possimus, minorem aut nullam in ipsis ingenii morbis; opportunum hic erit species illas enumerare gradusque dignitatis in diversis hujusce generis morbis remedii illius constituere.

1) In Moria, licet musica cogitationes perversas sine ordine logico sese insequentes retardare animique attentionem ad res externas convertere non oporteat, tamen simul debilitas psychica respicienda et, aut grata melodia animus occupandus aut somnus est reducendus. Qua ex causa C. Aurelianus dicit: adhibenda frequens aquae destillatio crebra, cujus sonitu saepe aegrotantes inducti somnum capiunt. —

2) Quod attinet ad melancholiam, illa de Sauli melancholia narratio digna est, quae recitetur ¹⁾. Saulum nimirum perturbationes quaedam pervaserunt spiritusque malefici, qui suffocationem strangulationemque illi creabant, ita ut medici nullam quidem curationem illi adhibere cogitarent, teste Josepho ²⁾; si quis vero esset excantandi et cithara psallendi peritus, jusserunt, ut illo quaesito, quotiescunque ad eum mali accederent genii turbarentque,

1) Samuel Buch 1. Kap. 16. V. 14—23.

2) Josephus Antiq. Judaic. IV, 8.

curae illi esset, ut ad caput ejus adstans psalleret et hymnos recitaret. Quo factum est, ut Saulus mox esset morbo liberatus. — Multa huic narrationi congrua exempla variis ab autoribus narrata sunt ¹⁾. Cancellarius Morus uxoris suae morositatem musica dispellere solebat. — Infans, sonis alte moesteque sonantibus, statim tristibus cogitationibus ita afficiebatur, ut lacrymaret, et vice versa sonis jocose sonantibus ad hilaritatem semper producebatur ²⁾. Simile exemplum tradit Herder ³⁾. Egregium est illud exemplum, ubi Scotus nobilis, in proelio apud Daublain captus, duobus filiis caesis ita melancholia afficiebatur, ut neque potum ac cibum accipere, neque cum aliis communicare vellet, donec tandem homo, harpa canens eosque eliciens sonos, quos vir antea semper amaverat, effecit, ut, sensim sensimque a morbo hoc sanatus mox plane exstiterit sanus ⁴⁾. Coxius ⁵⁾ inter alia exempla refert, militem mente captum sonis fistulae cujusdam hoc modo esse sanatam.

3. In melancholia religiosa omnium medicorum psychicorum consensu prae ceteris vim medicatricem habebit musica. Ceterum, quamquam medicus in nullius verba jurare atque nil admirari debeat, tamen valde est magni aestimanda illa, quae Bourdelot, Albrecht, Stoll, Weikard, Burserius in eorum scriptis de melancholia dixerunt.

4. In melancholia Anglica, ex incitamentorum abusu exorta et vel minimam receptivitatem manifestans musica pergratum incitamentum idque efficacissimum exstat.

5. In fatuitate musica persaepe animi attentionem

1) Journal Encyclopedique.

2) Reflexions on Antient and Modern Musik etc. cap. 3.

3) Herder Geist der hebräischen Poesie. Bd. II, S. 266 sq.

4) Reflexions etc. cap. 3.

5) Coxius über das Irresein p. 89.

Buhoz mémoire sur la maniere de guerir la mélancolie par la musique. — In Marquets Nouvelle méthode facile et curieuse pour connoître etc. Amst. et Paris 1769.

ad se trahit, gratisque sensationibus occupat ita, ut tandem genio, antea tam diu defraudato, indulgeat, aeger gaudium percipiat suique ipsius conscius fiat.

6. Quod attinet ad maniam, cujus causa psychia et corporea esse potest, multifaria sunt exempla, ubi musica morbum hunc sanavit. Musica enim novam idearum associationem excitare potest, quo fit, ut cogitatio fixa plane avertatur. Jam C. Aurelianus ¹⁾ tiliarum modulationes conferre tradit hominibus furore et mania correptis. Asclepiadem phreniticorum mentes hoc morbo turbatas saepe per symphoniam suae naturae reddidisse, Censorinus scribit. Melampus filias poëtae insania laborantes carmine et cantu curavit, teste Ovidio ²⁾. Nam et Celsus ³⁾: discutiendae, ait, tristes cogitationes, ad quod symphoniae et cymbala strepitusque proficiunt. Sic et Aretaeus ⁴⁾ musicam hoc in morbo medelam esse censet. — Multi novi scriptores hoc in morbo musicam laudant, et praecipue Reil ⁵⁾ et Willis ⁶⁾ docet, musicae ope his in aegris intervalla lucida saepius posse adduci, quibus securiori effectu medicamina illis porrigerentur.

7. In delirio febrili musica aegroti ita saepe sunt affecti, ut, febre et convulsionibus remittentibus mox radicitus sint sanati, quorum exempla exstant magna ⁷⁾.

In omnibus his mentis animique morbis musica antagonismi et hilaritatis ope agit; animi enim affectus silent intenta cogitatione et phantasia alacris ingenii acumen obtundit. Jam Leonardus Jachinus ⁸⁾ in omnem, inquit,

1) C. Aurel. Chron. I. 5.

2) Ovidius Metarmoph. lib. XV.

3) Celsus de re medica III. 18.

4) Aretaeus *περί Ψευδαιτίας ὀξέων παθῶν*. lib. I. p. 85. ed. Wiggan.

5) Reil's Rhapsodien über den Wahnsinn.

6) Willis de cerebri anatomia. cap. 17.

7) Mémoires de l'Académie roy. des Sciences 1708. p. 172. Art. 6.

8) Jachinus ad Almansorem lib. IX.

laetitiam animus aegroti componitur atque ab omni fixa cogitatione avertitur, id fiet, si subinde novi ludi et fabulae proponantur et prorsus solitudinem vitet, et cum iis versetur, qui maxime sunt grati, cantus quoque et choreae et soni ad laetitiam et tripudia excitantia prosunt! —

c) Morbi irritabilitatis et reproductionis.

1. In Chlorosi frequens musculorum motus ad corpus sanandum multum confert. Duce autem musica facilius et diutius corporis motus sustineri posse, jam monui. Ceterum Mead¹⁾ feminas, ait, et puellas in parte Italiae illa, partim ad meridiem, partim ad ortum vergente, in chlorosin et hystericum incidere, ubi musica medicamen esset praestantissimum.

1. In phthisi pulmonali de Sault musicae vim salutarem praedicat. Quae quanta sit facillime e prioribus colligi potest, cum animi tranquillitas hilaritasque praecipue multum in hoc morbo valent. Qua re non et in aliis morbis cachecticis eam laudibus extollere liceat?

d) Morbi chirurgici.

In his musica non nisi hilaritatem efficiens saluti erit. Mirum cui videri possit, Ulyssem musica, quum ab apro esset vulneratus, sanatum esse. Sed omnis miraculi species evanescit, quum consideremus, nihil adeo vulnerum curationi contrarium esse, quam animi perturbationes; contra autem hilaritatem multum ad eorum curam afferre. Qua re et impetigines et omnes inflammationes, teste Plinio²⁾ musica adjuvante facilius curantur. Inde et clarum fit, cur Galenus jam contra viperarum et scorpionum morsus commendaverit musicam. Theophrastus viperarum morsibus tibicinem scite modulateque adhibitum mederi censuit, referente Gellio³⁾ et Aeliano⁴⁾ quorum hic de

2) R. Mead, vom Biss der Taranteln, p. 109.

3) Plinius hist. nat. XXVII. 11 et 12.

4) Gellius noct. Att. IV. 13.

1) Aelianus de animal. IX.

morsu aspidis loquitur. De scorpionum quoque morsibus tradit Alexander Trallianus ¹⁾ quod et Mahomet ²⁾ laudat. Gellius subdit, Democritum ³⁾ incantationes tibiaram plurimis hominum morsibus mederi docuisse. Quem locum pro fabuloso habet Mercurialis ⁴⁾, et Muretus ⁵⁾ arbitratur, Theophrastum non de viperis scripsisse, sed de tarantulis.

Quae cum ita sint et musicam incredibilem vim ad plerosque morbos profligandos ita et ad sanitatem servandam habere, ex antedictis abunde colligatur, quis est, qui minus eam laudibus efferendam censeat? Qua re mirandum est, id remedium a multis negligi, imo contemni. Scio, quam sit difficile ab imbutis semel opinionibus homines divellere, non in his modo, sed in multis aliis, quae luxatis omnino insistent fundamentis, quod quidem corrigere nimis sit arduum et laboriosum. Quam ob rem valde exoptandum est, ut medici frequentius divinum illud remedium adhibeant, quod nisi penitus morbos e corporibus exterminare, molestiora saltem symptomata abarcere, dolores mitigare valet et amissam aegrotantibus tranquillitatem reddere. Multis adhuc observationibus indiget, quibus illustretur fuctuosissima haec medicinae pars, quae sicut nunc est, plane non respondere videtur, nimirum longiori experientia et indefesso studio aliquam ad perfectionem perducenda. —

Sed ut res, quam inter manus habeo, longius non procedat, dicta esto, et adjicio tantum illum ex Shakespeare locum qui poëta ⁶⁾ elegantissime sic canit:

1) Al. Trallianus de auctorit. Gal. IX. 14. ad fin.

1) Mahomet: de medicina prophetae; ex arab. lingua nondum translato.

1) Democritus *περί λοιμῶν*.

1) Hier. Mercurialis de morb. venen. II. 3.

1) Muretus var. lect. XIV. 6.

1) Shakesp. der Kaufmann von Venedig, Akt. V. Sc. 1.

. Drum lehrt der Dichter,
 Gelenkt hab' Orpheus Bäume, Felsen, Fluthen,
 Weil nichts so stöckisch, hart und voll von Wuth,
 Das nicht Musik auf eine Zeit verwandelt.
 Der Mann, der nicht Musik hat in ihm selbst,
 Den nicht die Eintracht süßser Töne rührt,
 Taugt zu Verrath, zu Räuberei und Tücken;
 Die Regung seines Sinns ist dumpf wie Nacht,
 Sein Trachten düster, wie der Erebus.
 Trau keinem solchen.

Theses defendendae.

1. Diaetetica et prophylaxis majoris sunt momenti quam therapia.
 2. Therapia generalis ad praxin majoris est momenti, quam specialis.
 3. Auditus ad animum commovendum aptissimum est sensuum organon.
 4. Foetus in utero liquorem amnii deglutit.
 5. Fons caloris humani corporis est respiratio, sanguis et nervorum influxus.
 6. Gangraena partis cujusdam corporis humani omnino non est indicatio ad amputationem.
-

ARGUMENTUM.

	Pag.
Liber I. Quos habeat musica in corpus sanum, effectus.	
Cap. I. De Musica et Poësia in genere	9
Cap. II. De sono, auditu et ratione, qua ambo agunt	11
1. Sonus	11
2. Auditus	14
3. Illa, qua ambo agant, ratio	15
4. Utriusque effectuum magnitudinis comparatio	18
Cap. III. De musices in animalia effectu	21
Cap. IV. De musices effectu in homines	25
A. Vis mechanica, quae sono musico inest	26
B. Vis musicae psychica, directe in animum agens	28
1. Quae musicae vim excitantem declarant, exempla	29
2. Quae musicae vim sedantem declarant, exempla	33
C. Vis musicae psychica, indirecte in corpus agens	39
Cap. V. De variis, varium constituentibus effectum, musicae modis	43
A. Effectus musicae varii ab hominibus dependentes	43
1. Idiosyncrasia	43
2. Varia receptivitas	43
a) Aetas	44
b) Sexus uterque	44
c) Temperamentum	44
d) Culturae gradus	45
3. Consuetudo	45
4. Critica musicalis	46
B. Effectus musicae varii, a musica dependentes	46
1. Simplicitas musicae	46
2. Diversitas instrumentorum	47
3. Diversa musicae genera, ejus characterem exhibentia	48

	Pag.
a) Musica sacra	48
b) Musica theatralis	49
c) Musica domestica	49
d) Musica saltatoria	49
4. Series et sonorum modi	50
5. Rhythmus	51
6. Harmonia	52
7. Melodia	53
8. Varium sonorum robur	53
9. Temporis modi	54
Liber II. Quam musica habeat vim moralicam.	
Cap. I. De musices usu apud varios populos	55
Cap. II. De musices in populos vi excolente	57
Cap. III. De musices in liberorum educatione vi	61
Liber III. Quam musica habeat vim in morbos sanandos.	
Cap. I. Quomodo musica in corpus aegrotum agit et quam vim fabulosam veteres in morbis eae tribuerunt?	67
Cap. II. De illis, ubi musica recte est adhibita atque adhibenda, morbis	72
I. Indicationes ac regulae	72
1. Idiosyncrasia	72
2. Receptivitas et Temperamentum	72
3. Musica incitans et sedans	73
4. Medicus instrumenta etc. cognoscat oportet	73
5. Melodia et harmonia simplex	74
6. Rhythmi efficacia	74
7. Illi soni etc. quos amat aeger, adhibendi sunt	74
8. Regula, si aeger musicae forte sit peritus	74
9. Quo major est morbus, eo magis musica agit	74
10. Medicus musica durante aegrum observet oportet	75
11. Modi applicationis	75
12. Morbi ratio est habenda	75
II. Morbi ipsi, ubi musica est adhibenda	76
A. Morbi acuti	76
a) Febres	76
1. Febres athenicae s. nervosae	76
2. Febris intermittens	76
b) Inflammationes et morbi contagiosi	77

	Pag.
1. Inflammationes	77
2. Morbi contagiosi et pestis	77
B. Morbi chronici	78
a) Morbi systematis nervosi	78
1. Auditus morbi	78
α . Cophosis	78
β . Dysecoea et surditas	78
γ . Paracusis	79
2. Asphyxia nervosa	79
3. Spasmi et Convulsiones	79
4. Hysterismus et Hypochondriasis	80
5. Epilepsia	80
6. Nymphomania	80
7. Hydrophobia	80
8. Chorea Sancti Viti	81
9. Tarantulismus	81
10. Dolores omnes in morbis	83
11. Ischias et Podagra	83
12. Magnetismus animalis	84
b) Morbi psychici	85
1. Moria	85
2. Melancholia	85
3. Melancholia anglica	86
4. Fatuitas	86
5. Melancholia religiosa	86
6. Mania	87
7. Delirium febrile	87
c) Morbi irritabilitatis et reproductionis	88
1. Chlorosis	88
2. Phthisis pulmonalis	88
d) Morbi chirurgici	88
1. Vulnera et impetigines	88
2. Morsus viperarum et scorpionum	88

CURRICULAM VITAE

GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS JUSSU ADIECTUM.

Ego, Fr. Albertus Steinbeck, natus sum Brandenburgi ad Havelam anno MDCCCIV patre optimo, a consiliis justitiae uno, et matre, e gente Monichiana, cujus mortem praematuram semper deflebo. In illa urbe edoctus sum statimque ab infantia natale solum amare atque frequentare me consuevi. Ex ephebis excessus ad Gymnasium me contuli, quod ibi sic fioret, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur. Qua re ego vero in humanioribus studiis eruditus et testimonio maturitatis instructus, clarissimorum praeceptorum nomine allectus, almam hanc Universitatem litterariam Berolinensem petii et anno MDCCCXXII mense Octobris ab Cel. Hoffmannio, t. t. fascias academicos tenente, in civium academicorum numerum receptus sum. Sed quum medicinae doctrinam jam diu valde in oculis habuissem, edocuerat me, Gymnasium adhuc frequentantem, Anatomiam corporis humani sani per anni spatium vir nobilis Dr. Meier, medicus practicus et forensis in patria mea, cui hanc ob rem gratias ajo maximas et cui ad supremam usque diem grato me animo esse obstrictum fateor. — Sed hac in Universitate litteraria hisce interfui lectionibus:

Ill. Rudolphi de Encyclopaedia et Methodologia medica, de Anatomia corporis humani sani, de Physiologia, de Anatomia organorum sensuum, de An. comparata et pathologica. In corporibus humanis secandis Ill. Rudolphi et Ill. Knape facem mihi praetulerunt. Porro disserentes audiavi viros Cel. Turte de Physice, Chemia experimentalis et Pharmacologia; Ill. Knape de Syndesmologia et Splanchnologia; Cel. Ek de Physiologia; Ill. Link de Toxicologia et Cryptogamis; Cel. Hayne de

Botanica universa; Cel. Ermann de Calore et Lumine, de Electricitate, Magnetismo et Galvanismo; Cel. Lichtensteiu de Zoologia; Cel. Hecker de Pathologia et Therapia generali nec non de Historia medicinae recentiori; Cel. Wagner de Materia medica; Ill. Horn de Therapia speciali nec non de Pathologia et Therapia morborum mentis et morborum syphiliticorum; Perill. C. W. Hufeland de Therapia speciali; Cel. Fr. Hufeland de Semiotice; Cel. Jüngken de Ophthalmiatrie; Ill. Rust de Chirurgia et Akiurgia; Ill. Osann de usu medico aquarum mineralium Germaniae; Cel. Naumann de morbis pulmonum; Ill. Berends de Hippocratis Aphorismis; Ill. Kluge de Arte obstetricia, theoretica et practica, qui etiam exercitationibus in phantomate institutis, nec non in instituto obstetricio nunc dux mihi est. Ad Clinicen medicam et chirurgicam viri Ill. Berends, Hufeland (nec non Osann et Busse) Rust et Graefe me instituerunt et instituunt. — Sed quum studia liberalia, ut dicunt, mentem excolere mihi viderentur, alios adhuc audiivi viros disserentes de studiis liberalibus, quae hos per annos de integro etiam exercui. Quam ob rem audiivi: Ill. Schleiermacher de Aesthetice universali; Ill. Hegel de Logica, Psychologia et Philosophia historiae universalis; Cel. van der Hagen de Mythologia veterum Germanorum etc., de carmine: »der Nibelungen Lied« inscripto; Cel. Schmidt de Calderonis tragoedia una, de Historia poësis dramaticae et veteris et recentioris, nec non de Shakespearii fabulis; Cel. Bopp de Carmine Sanscrito: Ardschuni iter ad Indri coelum. —

Tentamine et Examine rigoroso coram Gratoso Medicorum Ordine rite absolutis summum in Medicina atque Chirurgia gradum, hac dissertatione publice defensa, hodierno die me assecuturum esse confido. —

CORRIGENDA.

- Pag. 17 linea 30 lege: consiousness, pro consious ness
- 22 — 19 — escam, pro: etiam
- 27 — 37 — ruina, pro: iruna
- 31 — 1 — Alexandrum Magnum, pro: Alexandro
Magno
- 34 — 10 delendum est: in
- 37 — 7 lege: Britanniae, pro: Britannia
- 44 — 1 — causam, pro: causas
- 45 — 3 — intelligatur, pro: intelligitur
- 45 — 26 deest post: esse „crediderunt“
- 47 — 25 lege: dicunt, pro: dicant
- 47 — 26 delendum est: loco
- 49 — 4 lege: theatralis, pro: theatri
- 55 — 17 etc. lege: Quanta et... vis ... sit putata, pro:
quantam . . . vim . . . esse putatam —
- 65 — 1 lege: puellarum, pro: puellorum
- 69 — 20 — aegrotum, pro: aegranum
- 69 — 29 — musica, pro: modica
- 69 — 30 — modica, pro: musica
- 71 — 16 delenda sunt verba: „ferrum“ et „vulneribus“
- 72 — 23 delendum est verbum: non
- 74 — 26 lege: transgrediamur, pro: transgrediamus
- 75 — 12 — si, pro: quum
- 79 — 8 — et, pro: ei; — id, pro: et

CORRIGENDA.

- Pag. 17 linea 30 lege: consiousness, pro consious ness
- 22 — 19 — escam, pro: etiam
- 27 — 37 — ruina, pro: iruna
- 31 — 1 — Alexandrum Magnum, pro: Alexandro
Magno
- 34 — 10 delendum est: in
- 37 — 7 lege: Britanniae, pro: Britannia
- 44 — 1 — causam, pro: causas
- 45 — 3 — intelligatur, pro: intelligitur
- 45 — 26 deest post: esse „crediderunt“
- 47 — 25 lege: dicunt, pro: dicant
- 47 — 26 delendum est: loco
- 49 — 4 lege: theatralis, pro: theatri
- 55 — 17 etc. lege: Quanta et... vis ... sit putata, pro:
quantam . . . vim . . . esse putatam —
- 65 — 1 lege: puellarum, pro: puellorum
- 69 — 20 — aegrotum, pro: aegranum
- 69 — 29 — musica, pro: modica
- 69 — 30 — modica, pro: musica
- 71 — 16 delenda sunt verba: „ferrum“ et „vulneribus“
- 72 — 23 delendum est verbum: non
- 74 — 26 lege: transgrediamur, pro: transgrediamus
- 75 — 12 — si, pro: quum
- 79 — 8 — et, pro: ei; — id, pro: et
-

Steinbeck, Friedrich Albert

De musices atque poëseos vi salutari operis Prodronus diss. inaug. psych.-
med

Berolinum 1826

Diss. 1542#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10845612-9